

БЕЛЬГІЯ



Сучасна назва держави: Королівство Бельгія (*нідерл.* Koninkrijk België, *фр.* Royaume de Belgique, *нім.* Königreich Belgien).

Перша згадка про народ/країну в писемних джерелах. У I кн. «Записок про Галльську війну», написаних у 50-х рр. до н. е., Гай Юлій Цезар вперше згадує про плем'я белгів та їхню країну: «Галлія по всій своїй сукупності розділяється на три частини. В одній із них живуть белги... Найхорообріші з них – белги, оскільки вони живуть найдалі за інших від Провінції з її культурним та освітнім життям... Країна Бельгія починається поблизу найдальшого кордону Галлії і доходить до Нижнього Рейну. Вона звернена на північний схід...» Сусіди белгів, реми, повідомили Цезарю, що «більша частина белгів – за походженням германці, які давно перейшли через Рейн і влаштувались там» (кн. II).

Офіційно назва Бельгія (Белгіка) закріпилась за країною у 16 р. до н. е. коли на теренах, заселених белгами, було створено римську провінцію Бельгійська Галлія (*лат.* Gallia Belgica), або Белгіка.

У XVI–XVII ст. Белгікою називали усі «Нижні країни», тобто терени сучасних Бельгії, Нідерландів і Люксембургу, що знайшло віддзер-

калення на картах історичних Нідерландів у формі геральдичного лева. Такі карти мали назву «Лев Белгіки» («Leo Belgicus»). Перша така карта була виготовлена у 1583 р. австрійським картографом Міхаелем Айцінгером.

Сучасна держава Бельгія, що існує з 1830 р., була ретроспективно названа за племенами белгів, які частково заселяли її сучасні терени. Безперервного історичного зв'язку між белгами і Бельгією немає.

Створення держави. Перші державні утворення на теренах сучасної Бельгії – Графства Фландрія й Ено та Герцогство Лотарингія – сформувалися наприкінці IX – на початку X ст. Сучасна бельгійська державність стала наслідком поділу історичних Нідерландів під час Вісімдесятилітньої війни (1568–1648) за релігійною і мовно-культурною ознаками. У 1579 р. південні католицькі валлонські провінції історичних Нідерландів уклали Арраську унію, відповідно до якої вони повернулися під владу Габсбургів. Саме на цих територіях внаслідок Бельгійської революції 1830 р. утворилося Королівство Бельгія.

Незалежність бельгійських провінцій була проголошена 04.10.1830 р. зборами, що

склалися з шанованих жителів Брюсселя, й затверджена 10.11.1830 р. на засіданні спеціально скликаного з цієї метою представницького органу – Національного конгресу. Європейські держави визнали незалежність Королівства Бельгія 20.12.1830 р. на Лондонській конференції. Нідерланди визнали незалежність Бельгії у 1839 р.

Історичні назви держави: Графство Фландрія (862–1792); Графство Ено (бл. 875–1797); Герцогство Лотарингія (903–959), Герцогство Нижня Лотарингія (959–1190); Льежське єпископство (980–1789, 1793–1795); Графство Намюр (981–1795), Графство Лімбург (1065–1101); Герцогство Лімбург (1101–1795); Герцогство Брабант (1183–1795); Герцогство Бульон (1456–1794); Республіка Льеж (1789–1791); Бельгійські Сполучені Штати (1790); Королівство Бельгія (з 1830). Також територію сучасної Бельгії називали: Бургундські Нідерланди (1384–1482); Габсбурзькі Нідерланди (1482–1581); Іспанські Нідерланди (1581–1714); Австрійські Нідерланди (1714–1794).

Площа: 30,5 тис. км² – майже у 20 разів менша за територію України.

Населення: 11 млн 303 тис. осіб (01.01.2017, Статистика Бельгії). Бельгія є однією з найщільніше заселених країн у Європі й світі (в середньому 342 особи на км²).

Очікувана тривалість життя при народженні: 81,1 р. (для чоловіків – 78,7, для жінок – 83,4) (2015, Євростат).

Етнічний склад населення: головні етнічні групи: фламандці (бл. 58%) мешкають у п'яти північних провінціях (Фландрія) і розмовляють нідерландською мовою та її діалектами і валлоні (бл. 31%) мешкають у п'яти південних провінціях (Валлонія), розмовляють французькою й валлонською мовами. Найбільші національні меншини: італійці (5,5%), французи (4%), нідерландці (3,5%), марокканці (3,8%). Окрім того, в країні постійно мешкає 1 млн 225 тис.

мігрантів, серед них: французи (159 тис.), італійці (157 тис.), нідерландці (149 тис.), марокканці (82 тис.) (2015, Статистика Бельгії).

Чисельність українців: 4609 осіб (на 01.01.2016, Статистика Бельгії).

Столиця: Брюссель – 174 тис. осіб, загалом Брюссельський столичний регіон – 1,1 млн осіб. **Найбільші міста:** Антверпен – 518 тис. осіб; Гент – 258 тис. осіб; Шарлеруа – 200 тис. осіб; Льеж – 196 тис. осіб; Брюгге – 118 тис. осіб; Андерлехт – 117 тис. осіб (на 01.01.2017, Статистика Бельгії).

Державна мова. З 1898 р. нідерландська (фламандська) мова була визнана офіційною поряд з французькою, але фактично не була рівною їй. Лише в 1930-х роках було встановлено рівність обох мов. У Конституції Бельгії юридичний статус мов не прописаний, хоча сама Конституція складена нідерландською, французькою та німецькою мовами, що підтверджує їх офіційний статус. Нідерландською мовою розмовляє 60% населення Бельгії, французькою – 39%, німецькою – 1%. З 1963 р. єдиною офіційною мовою у Фландрії є нідерландська, у Валлонії – французька, в регіоні Ейпен-Мальмеді – німецька. Частина жителів Валлонії зберігає у побуті широко розповсюджені в Середньовіччі шампанську, лоренську, пікардську й валлонську мови. З 1990 р. вони визнані регіональними, проте залишаються мовами домашнього вжитку.

Релігійний склад населення: католицизм сповідує 58% населення, протестантизм та інші християнські напрями – 8%, іслам – 5%, агностиків та нерелігійних – 20%, атеїстів – 7% (2012, Євробарометр, №393).

Державний устрій: конституційна монархія з парламентською системою з 1830 р. **Глава держави:** король. **Глава уряду:** прем'єр-міністр.

Вищий законодавчий орган: двопалатний Федеральний парламент. Перші вибори до федеральних палат відбулися 08.09.1831 р.

Діюча Конституція схвалена Національними зборами 07.02.1831 р., протягом трьох століть в текст було внесено величезну кількість правок. У 1993 р. урядом було підготовлено змінений і консолідований текст конституції, який схвалили Палата представників 20.01.1994 р. і Сенат 03.02.1994 р. Проте і в конституцію у редакції 1994 р. продовжується внесення правок: один раз в 1996 р., три рази в 1997 р., чотири рази в 1998 р., по два рази в 1999 і 2000 рр., один раз в 2001 р., по два рази в 2002 і 2004 рр., три рази в 2005 р. і 2007 р., один раз у 2008 р., п'ять разів у 2012 р., один раз у 2014 р.

27.09.1312 р. герцог Брабанту Жан II підписав «Хартію Кортенберга» («Charter of Kortenberg»), що мала конституційний характер. Хартією підтверджувались і розширювались деякі свободи міст та простих людей і створювалась Рада Кортенберга з представників великих міст та дворянства, яка мала наглядати за дотриманням її положень. Положення «Хартії Кортенберга» були доповнені і розширені у «Валлонських хартіях» («Waalse charters») від 12.07.1314 р.

Наступним важливим конституційним документом на бельгійських теренах була хартія «Joyeuse entree» («Радісний вступ») від 03.01.1356 р., підписана герцогинею Брабанту і Лімбургу Жанною та її чоловіком герцогом Люксембурзьким Венцелем, яка надавала свободи бюргерам Герцогства Брабант і була чинною до 1794 р.

Статус у відносинах з ЄС: співзасновник ЄС (1957); член Шенгенської зони з 26.03.1995 р.; член Єврозони з 01.01.1999 р.

Статус в інших провідних міжнародних організаціях, союзах: співзасновник ООН (1945); співзасновник ЗЄС (1948–2011); співзасновник НАТО та Ради Європи (1949); співзасновник ОЕСР (1960); співзасновник ОБСЄ (1973); співзасновник СОТ (1995).

Розмір ВВП на душу населення (в поточних цінах) у 2016 р., за даними Євростату, склав 37400 євро (8 місце серед EU-28); за даними МВФ – 41283 дол. США (18 місце в світі); за даними Світового банку – 41096 дол. США (17 місце в світі).

КОРОТКА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ

Найдавніші археологічні свідчення перебування людини на території сучасної Бельгії датуються часом у 250 тис. років тому. Більш масово людина почала заселяти ці землі близько 12 тис. років тому; це були мисливці за північним оленем. Приблизно у другій половині VI тис. до н. е. на теперішні бельгійські терени почали проникати перші переселенці з Центральної Європи. З цього часу з'явилися перші постійні поселення. Головною проблемою у розселенні прийшлих племен був наступ моря на сушу. Тому вже у X–IX ст. до н. е. почалося будівництво насипних «житлових пагорбів», оточених спеціально виритими канавами з метою відведення зайвої води від оброблюваних господарчих земель та житлових помешкань.

У першій половині I тис. до н. е. на територію сучасної Бельгії почали мігрувати кельти (спостерігаються за археологічними знахідками з 700 р. до н. е.) та германці (з середини I тис. до н. е.). За римськими джерелами, з III ст. до н. е. терени країни населяли кельтські племена белгів, при цьому ареал їхнього розселення охоплював терени між Сеною, Північним морем і Рейном. Головним містом белгів вважався Дурокортор (сьогоднішній Реймс).

У 58–51 рр. до н. е. белги були підкорені Юлієм Цезарем. Після поділу римської провінції Галлія у 16 р. до н. е., на частині теренів, заселених белгами, було створено провінцію Бельгійська Галлія, адміністративним центром якої стало місто Августівська (сучасний Трір). З цього часу розпочалася значна рома-

нізація белгського населення. При імператорі Діоклетіані (284–305) Белгіка була розділена на дві провінції: I Белгіка (Belgica Prima) зі столицею в Августі Тревірській і II Белгіка (Belgica Secunda) з адміністративним центром у Реймсі.

У III ст. н. е. почалося будівництво лімесу, що розмежував римські та варварські території. Уздовж лімесу будувалися чисельні римські табори та фортеці. У перші століття нашої ери на території сучасної Бельгії починають будуватися перші канали та греблі для захисту від паводків, прокладаються перші дороги, виникають перші міста – Тонгерен, Турне, Арлон.

У першій половині IV ст. н. е. на терени сучасної Бельгії прийшли салічні франки. Столиця їхнього королівства знаходилася у м. Турне. У 406 р. кордон по Рейну був прорваний і римляни остаточно втратили контроль над рейнським лімесом. Територія Белгіки стала місцем мешкання германомовних племен франків (південь), фрізів (морське узбережжя), саксів (схід). Вони відчутно германізували белго-римське населення Північної Белгіки, яке згодом стало складовою частиною фламандської народності. Белги були частково винищені франками, а частково злилися з ними. Межа територій, на яких франки розселились і стали панівним народом, пролягала по Вугільному (Арденнському) лісі. Тому германізація белго-римського населення Південної Белгіки була незначною (тут згодом склалася валлонська народність). Романізованих белгів Арденн франки називали «Вала» (Wala) – чужинцями, які говорять не германською мовою.

У V ст. сучасні бельгійські терени увійшли до складу Франкського королівства. Наприкінці VI ст. воно розпалося на окремі самостійні області, і бельгійські землі стали складовою східної частини франкської держави – Австразії (пізніше – Francia Orientalia).

З 785 р. територія Бельгії опинилася в межах держави Карла Великого. Після його смерті, за Верденським договором 843 р., територію сучасної Бельгії було поділено по р. Шельді. Західна частина відійшла до Західно-Франкського королівства (майбутньої Франції), там сформувалося Графство Фландрія. Східні території стали частиною володінь Лотаря I (так зване Серединне королівство), з якого після смерті Лотаря I формується Герцогство Лотарингія.

У 862 р. граф Бодуен I Залізна Рука заснував Графство Фландрія, одружившись з донькою короля Західно-Франкського королівства Карла II Лисого Юдіт.

У VIII–XI ст. територія Бельгії зазнала численних нападів вікінгів. Особливі руйнування і грабунки були у часи висадки і перебування тут «великої армії» норманів у 879–891 рр. Проте королю східних франків Арнульфу Карінтійському (887–899) вдалося розгромити військо норманів у битві під Левеном (891) і змусити залишити країну.

903 р. король Східно-Франкського королівства Людовік IV Дитя створив Герцогство Лотарингія, першим, справді незалежним, правителем якого став Реньє I Довгоший (911–915). З 925 р. за правління Генріха I Птахолова Лотарингія була приєднана до Східно-Франкського королівства. У 959 р. король східних фраків Оттон I розділив Лотарингію на дві частини. Землі майбутньої Бельгії увійшли до складу Нижньої Лотарингії і разом з нею потрапили до Священної Римської імперії германської нації. Поступово посилення процесів феодалної роздробленості призвело в X–XII ст. до появи низки феодалних утворень на сучасних бельгійських теренах: графств Фландрія, Намюр, Ен, Лоон; герцогств – Брабант і Лімбург; князівства-єпископства Льеж.

З XIII ст. землі колишньої Нижньої Лотарингії почали називати Нижніми землями

(Nederlanden). У XIV ст. в економіці Нижніх земель значно зросла роль мореплавства, рибальства та сукнарства. У Пізньому Середньовіччі ці терени, особливо графство Фландрія, завдяки вигідному географічному розташуванню перетворилися на важливий торговельний і транзитний центр загальноєвропейського масштабу. Одночасно розпочинається бурхливе зростання міст Брюгге, Іпр, Гент, Лілль, Дуе, Сент-Омер, Аррас, Брюссель, Антверпен та ін. В результаті поступово провідна роль у суспільстві переходить від дворянства до купецтва та власників великих мануфактур.

З XIV ст. Нижні землі стають об'єктом зазіхань Священної Римської імперії германської нації та Королівства Франція. Так, у 1300 р. війська французького короля Філіпа IV Красивого захоплюють Фландрію, що перебувала у васальній залежності від Франції. Проте різке збільшення податків спровокувало повстання 1301–1302 рр. у Брюгге, яке стало поштовхом до загальнонародної боротьби. Після розгрому французького війська 11.07.1302 р. у битві при Куртре французи залишили країну.

Внаслідок французьких зазіхань у Нижніх землях почала формуватися мережа оборонних союзів. У 1263 р. герцог Брабанту домовився з князем-єпископом Льежу про «взаємодопомогу проти всіх, крім імператора і графа Фландрії». У 1299–1300 рр. низкою договорів було об'єднано монетні системи Фландрії та Брабанту. У 1328 р. Брабант, Ено і Голландія домовилися утримуватися від воєнних дій одне проти одного до вирішення непорозумінь шляхом арбітражу. 1336 р. до цього союзу приєдналася Фландрія, що було закріплено договором 1337 р. між нею і Брабантом.

З кінця XIV ст. почалося «збирання» Нижніх земель під владою герцогів Бургундії: у 1384 р. була приєднана Фландрія, у 1430 р. – Брабант і Лімбург, у 1433 р. – Зеландія, Голландія та Ено,

у 1473 р. – Гельдерн і Зютфен. З 1430 р. Брюссель став резиденцією бургундських герцогів, а за Нижніми землями закріпилася назва Бургундських Нідерландів. У цей час відбувається розквіт господарського життя, ремесел і мистецтв; тут знаходять притулок художники П. Брейгель Старший і Р. ван дер Вейден.

09.01.1464 р. герцог Бургундії Філіп III Добрий (1396–1467) вперше скликав збори представників усіх областей, які надалі перетворилися на Генеральні штати. Його син Карл Сміливий заснував першу спільну інституцію Бургундських Нідерландів – Парламент (суд вищої інстанції) у Мехелені, який провів своє перше засідання у 1473 р.

Після загибелі Карла Сміливого 1477 р. його єдиною спадкоємицею залишилася донька Марія Бургундська (1457–1482). Марія уклала угоду з Генеральними штатами, які визнали її династичні права на Нідерланди в обмін на дарування їм «Великого привілею», що передбачав відновлення місцевих привілеїв областей та міст за рахунок обмеження центральної влади. Проте, практично відразу розгорнулася боротьба за бургундську спадщину: король Франції Людовік XI та імператор Священної Римської імперії Фрідріх домагалися, щоб їхні сини одружилися з Марією. Аристократія, шляхта та міста Бургундських Нідерландів підтримали Габсбургів, і син Фрідріха Максиміліан I Габсбург (з 1508 р. – імператор) у 1477 р. уклав шлюб з Марією. При цьому Генеральні штати Фландрії, Брабанту, Пікардії, Артуа, Лімбургу, Люксембургу, Намюру, Ено та інших Бургундських Нідерландів обмежили його права на втручання і вплив на їхні справи.

Після загибелі Марії Бургундської внаслідок падіння з коня у 1482 р. реальну владу у Нідерландах взяла у свої руки Регентська рада. Вона відсторонила Максиміліана від контролю над сином Філіпом I Красивим (1478–1506) – спадкоємцем бургундського

престолу. Боротьба за «бургундську спадщину» між Священною Римською імперією та Королівством Франція тривала понад десять років і завершилась укладенням Санліського договору 1493 р. Максиміліан офіційно передав владу над Бургундією і Нідерландами Філіпу Красивому, який у свою чергу пообіцяв дотримуватися прав і привілеїв Нижніх земель. Таким чином територія сучасної Бельгії залишилася за Габсбургами.

1496 р. Філіп I Красивий одружився з донькою Фердинанда II Арагонського та Ізабелли I Кастильської – Хуаною. Під час подорожей до Іспанії Філіп Красивий став залишати в Нижніх землях своїх намісників (у 1501–1504 – граф Енгельберт II фон Нассау, у 1504–1507 – герцог Гійом де Крой). Так поступово став складатися інститут статгаудерів.

Після смерті Філіпа Красивого у 1506 р. імператор Максиміліан призначив свою доньку Марґарете статгаудеркою Нідерландів. У 1507–1515 рр., поки ріс її племінник Карл (майбутній імператор Карл V), вона успішно керувала країною, відстоюючи її інтереси.

У 1512 р. усі Нижні землі були об'єднані у так званий Бургундський округ, а колишня політична незалежність його складових – ліквідована. У 1515 р. Генеральні штати передали владу в руки Карла, який підріс. За розпорядженням вже Карла Марґарете вдруге стала статгаудеркою і керувала Нижніми землями до своєї смерті (1519–1530). Час правління Марґарете був періодом миру і процвітання для Нижніх земель, а місто Мехелен, де знаходилася її резиденція, перетворилося на столицю. Проте після смерті Марґарете з 1531 р. столиця повертається до Брюсселя.

На імперському сеймі 1548 р. Бургундський округ, до якого входило 17 провінцій, був оголошений єдиним неподільним комплексом земель і надалі міг успадковуватися тільки у такому вигляді, що й було закріпле-

но Прагматичною санкцією від 04.11.1549 р. У середині XVI ст. в Нідерландах було близько 300 міст і понад 6500 сіл з населенням близько трьох млн осіб. За Нижніми землями утвердилась назва «країна міст». Незважаючи на високий ступінь централізації управління та уніфікацію законів у часи Карла V, Генеральні штати продовжували відігравати важливу роль. Вони мали право ухвалювати податки, вирішувати питання війни та миру, організовувати станові суди. Окрім того, у кожній з провінцій діяли провінційні штати, зберігалось самоврядування у містах, особливі свободи та привілеї.

Наприкінці XV – на початку XVI ст. Нижні землі стали одним із економічно найрозвинутіших регіонів Європи. Основними статтями експорту були сири, вершкове масло, худоба, лляне полотно, лляна олія, парусина, канати. Найбільшу вигоду від пожвавлення міжнародної торгівлі отримав Брабант. Антверпен поступово перетворився на найпотужніший порт світу. У період правління Карла V Нижні землі давали його імперії більше доходів, ніж надходження від срібних та золотих копалень Америки.

Після зречення Карла V у 1556 р. 17 провінцій були успадковані його сином іспанським королем Філіпом II (1556–1598). У результаті вони зі Священної Римської імперії перейшли до складу Королівства Іспанія.

З кінця 1510-х рр. у Нідерланди почали проникати ідеї Реформації (спочатку лютеранство, потім анабаптизм, кальвінізм тощо). Для боротьби з ними в провінціях у 1522 р. було створено інквізиційний трибунал, а в 1550 р. видано т. зв. «Кривавий указ» проти еретиків тощо. У часи правління Філіпа II податковий, політичний та релігійний тиск значно посилювався. Жертвами іспанської інквізиції в Нижніх землях стали понад 60 тис. чол.

Посилення спротиву іспанцям вилилося у Вісімдесятилітню війну (1568–1648 рр.), що

почалася як повстання проти іспанського абсолютизму та перейшла у війну за незалежність семи північних провінцій.

Ситуація почала загострюватися з 1566 р., коли опір нідерландських протестантів Римо-католицькій церкві переріс в іконоборчий рух кальвіністів, які протягом року зруйнували близько 5,5 тис. церков та змусили місцеву владу визнати свободу кальвіністського віросповідання.

Щоб приборкати бунтівні провінції, Філіп II у 1567 р. спрямував до Нідерландів іспанське військо на чолі з Ф. Альваресом де Толедо, герцогом Альба. Репресії проти дворянської опозиції набули значного розмаху: у 1568 р. були страчені статгаудер Фландрії граф Л. Ермонт та адмірал Ф. де Монморансі граф Горн; відбувалися постійні страти та конфіскації майна. У 1571 р. були введені постійні додаткові податки: 10% на кожну торговельну операцію, 5% на продаж нерухомості та 1% на все нерухоме майно, що спровокувало збройний опір населення.

У 1572 р. почалось загальне повстання, яке у 1576 р. перекинулось і на Південні Нідерланди. Війна тривала довгий час з постійними спробами досягнути компромісу (Гентське умиротворення 1576 р., Вічний едикт 1577 р., Релігійний мир 1578 р.). З 1578 р. у Нижніх землях фактично почалася громадянська війна, що проявлялася у загостренні боротьби за владу між угрупованнями дворянства й купецтва та посиленням протистояння між католиками і протестантами.

Цією ситуацією скористалися іспанці, яким вдалося роз'єднати північні й південні провінції та примирити Південь із владою Іспанії. У 1579 р. південні католицькі валлонські провінції Нідерландів уклали з іспанським статгаудером Нідерландів і полководцем О. Фарнезе Арраську унію, відповідно до якої вони повернулися під владу Іспанії за умови збережен-

ня привілеїв нідерландського дворянства, виводу іспанських військ та відновлення старих політичних порядків. Ці землі стали називати Іспанськими Нідерландами.

У відповідь сім північних провінцій уклали Утрехтську унію 1579 р., у якій проголосили намір продовжити боротьбу за політичну незалежність та свободу віросповідання. Тим самим було покладено початок Республіці Об'єднаних провінцій. У 1581 р. Генеральні штати в Гаазі оголосили короля Філіпа II позбавленим нідерландських володінь. Ці події знаменували розкол історичних Нідерландів.

А. Фарнезе, який спирався на фламандські, іспанські та італійські війська, поступово почав відвойовувати нідерландські землі. До 1586 р. в руках А. Фарнезе опинилася практично вся територія сучасної Бельгії. Проте, формування, а потім і загибель «Великої Армади» біля Ла-Маншу (1588) поглинули таку кількість ресурсів, що іспанцям довелося зменшити активність бойових дій у Нідерландах.

Завдяки цьому голландцям під проводом Моріца Оранського вдалося змінити ситуацію на свою користь. Створивши першу регулярну армію в Європі, вони у 1590-х рр. відвоювали ряд захоплених іспанцями фортець.

У 1600 р. Північні провінції розпочали кампанію за звільнення Південних Нідерландів, але бойові дії були спрямовані, головним чином, на усунення загрози для нідерландської торгівлі, що виникла в зв'язку з підтримкою іспанцями торговців Дюнкерка. Північні Нідерланди встановили контроль і закрили гирло річки Шельди, заблокувавши зв'язок Антверпена з морем. В результаті порт Амстердама здобув настільки великий зиск, що торговці Півночі почали сумніватися в доцільності завоювання Півдня. Тим часом іспанці зміцнили свої позиції вздовж узбережжя, взявши після трирічної облоги (1601–1604) м. Остенде.

Внаслідок вичерпання сил сторін у 1609 р. штатгальтеру Іспанських Нідерландів Альбрехту VII (1598–1621) вдалося домовитися про припинення вогню, після чого між Об'єднаними провінціями й Іспанськими Нідерландами було укладено 12-літнє перемир'я. Після смерті Альбрехта VII Південні Нідерланди повернулися до іспанської гілки Габсбургів. Іспанський король Філіп IV (1621–1665) прагнув відродити втрачене Іспанією панівне становище в Європі, а тому відмовився від переговорів із продовження перемир'я.

Розрив перемир'я дозволив штатгальтеру Об'єднаних провінцій Фредеріку Генріху Оранському впродовж 1627–1637 рр. відвоювати низку захоплених іспанцями міст. Проте поразка у битві при Калло 20.06.1638 поблизу Антверпена, що стала найбільшою невдачею голландців у ході Вісімдесятилітньої війни, зупинила їх подальший наступ на Південь. У 1641 р. розпочалися переговори, що завершилися Мюнстерським миром 15.05.1648 р., у якому було остаточно визнано незалежність Республіки Об'єднаних провінцій і, тим самим, її відокремлення від Південних Нідерландів.

Згідно з договором, р. Шельда була закрита для торгівлі, що прирікало Антверпенський порт на подальший занепад. Ще важчими для Іспанських Нідерландів стали умови укладеного з Францією у 1659 р. Піренейського миру за результатами франко-іспанської війни 1635–1659 рр. До Франції відійшли Артуа, Гравелін, Дюнкірхен, Бурбурґ, Сен-Венан, Ландресі, Ле-Кенуа, Авен, а також частина Люксембурґу, Марієнбург і Філіпвіль у провінції Намюр. Нові претензії Франції на південнонідерландські території вилились у Деволюційну війну (1667–1668), яка закінчилась Аахенським миром 1668 р., за яким Південні Нідерланди втратили Ліль, Дуе, Шарлеруа, Уденард, Куртре, Турне.

Під час Голландської війни (1672–1678) Іспанські Нідерланди знову перетворилися на

театр бойових дій, і за її результатами іспанці поступилися на користь Франції п'ятнадцятьма містами, серед яких і сучасні бельгійські Іпр, Вервік.

Після війни за іспанську спадщину (1701–1714), за умовами Утрехтського миру 1713 р., у 1714 р. Південні Нідерланди повернулися до складу Священної Римської імперії, очолюваної австрійськими Габсбурґами. Відповідно, з цього часу щодо них використовується назва «Австрійські Нідерланди». Голландія отримала право на гарнізони в Намюрі, Турне, Менені, Фюрнесі, Варнетоні, Кнокку, Іперні й Термонді.

Австрійські Нідерланди складалася із десяти провінцій: герцогств Брабант, Лімбург, Люксембург, графств Гельдерн, Фландрія, Геннегау, Намюр, сеньйорій Мехелен, Турне та сільської землі біля Турне. Кожна провінція мала свої місцеві штати, що склалися з представників різних прошарків населення. Як і в іспанські часи, вища влада в Австрійських Нідерландах зосереджувалась у руках імператорського намісника (генерального капітана або лейтенант-губернатора). Генеральні штати не скликалися.

Спроби централізувати управління нідерландськими провінціями імперії продовжилися у період правління Марії-Терезії. З 1764 р. все фінансове життя міських громад почали контролювати урядові комісари. У 1766 р. провінційні штати були позбавлені права відмовляти у наданні субсидій центральній владі, губернаторами провінцій часто призначалися вихідці з інших частин Імперії. Це викликало громадське невдоволення. Частина реформ, зокрема введення протекціоністських торговельних тарифів, розвиток сухопутних і морських комунікацій, безпосередня державна підтримка окремих підприємств, навпаки, пішла на користь економічному розвитку Південних Нідерландів.

Імператор Йосиф II продовжив зусилля з централізації управління австрійськими володіннями в Нідерландах. Він домігся виведення з Південних Нідерландів голландських військ, які знаходилися там за Утрехтським миром 1713 р. В Австрійських Нідерландах було створено єдину Державну раду. Згідно з едиктами від 01.01.1787 р., провінції перетворювалися на дев'ять округів, їхня складна судова система уніфіковувалася, вводилися нові уніфіковані податки. Південні Нідерланди побачили в цих едиктах замах на давні привілеї і формальну незалежність провінцій в рамках Нижніх земель.

Додаткове роздратування викликала політика австрійського уряду у релігійних питаннях, зокрема – запровадження цивільної реєстрації шлюбу (1784), введення поліцейного нагляду за релігійними процесіями (1786), заборона місцевих релігійних свят, ліквідація єпархіяльних духовних семінарій.

Провінційні штати герцогства Брабант розцінили запроваджені Йосифом II податки такими, що суперечать хартії «Joyeuse entree». Виходячи з цього, 19.04.1787 р. Брабант і Ено відмовилися затвердити податки. Продовжуючи наполягати на реформі, імператор 07.01.1789 р. заборонив скликання парламентів Брабант і Ено, а 18.06.1789 р. взагалі скасував «Joyeuse entree». Наслідком цих подій стала Брабантська революція 1789–1790 рр.

Лідером антиавстрійської опозиції став Гендрік ван дер Нот, який наполягав на скасуванні реформ. Іншу опозиційну партію (вонкістів) очолював Ян Франс Вонк, який спочатку підтримував реформи, але був незадоволений авторитарними методами їх здійснення. Зібравши на підконтрольній Республіці Об'єднаних провінцій частині Брабанту невелике військо, яке очолив генерал Ян Андріс ван дер Мерс, Г. ван дер Нот повертається до Південних Нідерландів.

Після захоплення 24.10.1789 р. Гогстратена, Г. ван дер Нот опублікував «Маніфест брабантців», у якому закликав до збройного повстання. За підтримки місцевих жителів було взято 27 жовтня Тюрнгаут, 13 листопада – Гент, потім – Тінен і Діст. Намісники Нідерландів 17 листопада залишили Брюссель, після чого почалося масове дезертирство місцевих вихідців із імперського війська, а 10.10.1789 р. – повстання в Брюсселі.

Усі провінції, за винятком Люксембургу, оголосили про свою незалежність і 11.01.1790 р. створили конфедерацію – Бельгійські Сполучені Штати зі спільним представницьким органом – Конгресом. Уряд очолив Г. ван дер Нот. Льєзьське єпископство, що брало участь у повстанні, до конфедерації не приєдналося. Швидко виявилися суттєві відмінності між нотистами й вонкістами. Уряд Г. ван дер Нота спирався на великі брабантські міста – Брюссель, Антверпен, Левен, у той час як вонкісти були популярніші в Ено та Фландрії. Вонкісти прагнули створити унітарну централізовану державу, а Г. ван дер Нот прагнув до зближення, а в подальшому – об'єднання, з Республікою Об'єднаних провінцій, а також поглиблення революції. Уряд Бельгійських Сполучених Штатів зіткнувся з численними проблемами, зокрема, скасування під тиском населення податків призвело до фінансових негараздів і як наслідок – неможливості фінансувати військо.

Врешті 24.11.1790 р. імперські війська увійшли до графства Намюр, 26.11.1790 р. владу Габсбургів визнала Фландрія, потім – решта бельгійських провінцій. Відновлення імперської влади відбулося практично безкровно. Г. ван дер Нот утік до Республіки Об'єднаних провінцій.

Хоча конфедерація Бельгійських Сполучених Штатів проіснувала трохи більше року, зазначені події суттєво вплинули на подальший

політичний розвиток регіону, а також сприяли формуванню бельгійської національної свідомості. З одного боку, плани Г. ван дер Нота з об'єднання південних і північних провінцій Нідерландів ідеологічно сприяли в подальшому створенню Сполученого Королівства Нідерландів, з іншого боку – вони склали основу ідеології Бельгійської революції 1830 р.

У 1792 р. Австрійські Нідерланди були завойовані революційною Францією, а 1795 р. французький Конвент приєднав Бельгію безпосередньо до Франції, що було закріплено Кампоформійським миром зі Священною Римською імперією 1797 р. Бельгію було поділено на дев'ять департаментів.

Майже 20 років французького панування відчутно вплинули на культуру й мову майбутніх бельгійців. Вхідження до складу революційної Франції сприяло ліквідації феодальних пережитків, пришвидшенню економічного розвитку. На зміну мануфактурному виробництву суцільно у Фландрії починається видобування вугілля, у Валлонії – виробництво чорних та кольорових металів і скла. Розвитку промисловості сприяли французькі військові замовлення. Бельгія почала перетворюватися на «малу майстерню світу», що експортувала дешеві тканини, скло, метал, машини і зброю.

18.06.1815 р. у битві під Ватерлоо неподалік Брюсселя об'єднані сили сьомої антинаполеонівської коаліції остаточно розбили наполеонівську армію.

За рішенням Віденського мирного конгресу 1815 р., колишня Республіка Об'єднаних провінцій, Південні Нідерланди та Льєжське єпископство були об'єднані у Сполучене Королівство Нідерландів. 16.05.1815 р. Віллем I, син штатгальтера Віллема V, був проголошений королем Нідерландів (1815–1840). Створене в такий спосіб державне утворення не було міцним. Північна частина залишалася кальвіністсько-протестантською в релігійно-

му плані й орієнтувалася на міжнародну торгівлю, особливо з голландськими колоніями. Південь був католицьким, і тут переважали інтереси промисловості, що почала активно формуватися у період французької окупації.

У новій державі, попри значно меншу чисельність населення (2 млн), порівняно з південними провінціями (3,5 млн), більш національно консолідована Північ зайняла домінуючу позицію. У бельгійському середовищі глибоко вкоренилося вороже ставлення до голландців, які впродовж XVII-XVIII ст. закривали гирло р. Шельди, що негативно позначилося на економіці бельгійських провінцій. 24.08.1815 р. Віллем I підписав Конституцію королівства, яке за формою правління перетворювалося на конституційну монархію. Права народних представницьких зборів – Генеральних штатів – були дуже обмеженими: вони не мали права вносити поправки до законів. Штати склалися з двох палат: верхньої, яку формував король, і нижньої, яку вибирали провінційні ради. Незважаючи на чисельну перевагу бельгійців, їм у другій палаті було надано стільки ж місць, як і голландцям. Здійснювалися активні заходи із розповсюдження у Валлонії і Люксембурзі голландської мови та обмеження впливу Католицької церкви. Це викликало спротив валлонів і впливового католицького духовенства.

Водночас у 1820–1830-і рр. відбувається значне зростання бельгійської промисловості й торгівлі. Цьому сприяли введення 1820 р. протекціоністського законодавства, забезпечення доступу бельгійських промисловців до голландських колоній як ринків збуту їхньої продукції та державні інвестиції. Також було розширено мережу каналів та доріг, завершено реконструкцію Антверпенського торговельного порту тощо.

Проте культурні, релігійні й економічні відмінності, що протягом чверті тисячоліття

накопичилися у розвитку різних частин Сполученого Королівства Нідерландів, в умовах революційної кризової ситуації в Європі у 1830 р. вилилися в південних Нідерландах у ліберальну Бельгійську революцію 1830 р.

Революційні події розпочалися 25.08.1830 р. у Брюсселі із заворушень через невдоволення мовною політикою королівства та вимог відставки міністра К.Ф. ван Маанена, який відповідав за неї. З 27 серпня безлади перекинулися на Намюр, Льеж, Юї, Льовен, Монс, Верв'є та інші міста. У вересні в Брюсселі виникли фрайкори.

Віллем I не бажав надавати свободу слова чи розширювати державні повноваження південних провінцій. 23.09.1830 р. до Брюсселя увійшли частини нідерландської армії, які після чотириденних боїв з фрайкорами та закордонними легіонерами були змушені відступити з міста. Оскільки дві третини нідерландського війська склали мешканці південних провінцій, де швидко розповсюджувалися революційні й сепаратистські ідеї, воно швидко розпадалося. Наприкінці жовтня практично вся територія майбутньої Бельгії була захоплена фрайкорами.

Збори шанованих жителів Брюсселя оголосили 04.10.1830 незалежність бельгійських провінцій і постійний нейтралітет нової держави в міжнародних справах. 04.11.1830 р. відбулися вибори до Національного конгресу, право голосу на яких отримав лише 1 % населення. На першому засіданні Національного конгресу 10.11.1830 р. була затверджена незалежність бельгійських провінцій. 07.02.1831 р. Конгрес схвалив бельгійську Конституцію, що увібрала в себе ідеї французьких конституцій 1791, 1814 і 1830 рр., нідерландської конституції 1815 р. та британського державного права.

Головним принципом бельгійської Конституції став поділ влади між законодавчою, виконавчою й судовою гілками. Фактично на чолі держави опинявся парламент, що складався

з двох палат. Король і міністри призначалися виконавчою владою, при цьому королівська влада була дуже обмеженою: жоден із законів, схвалених королем, не був дійсним без контрасигнації відповідним міністром. Суди стали незалежним. Мешканцям Бельгії було гарантовано рівність усіх перед законом, право особи на свободу, приватну власність і свободу слова, віросповідань, друку тощо, невтручання держави у внутрішні справи підприємств. Бельгійська конституція вважалася найпрогресивнішою й найліберальнішою на момент створення. Бельгія стала першою в світі конституційною парламентською монархією.

Національний конгрес 22.11.1830 р. проголосував за конституційну монархію й 04.06.1831 р. більшістю у 142 голоси проти 54 обрав Леопольда Саксен-Кобургського бельгійським королем. Король Леопольд I (1831–1865) 21.07.1831 р. урочисто на білому коні в'їхав до столиці свого королівства – Брюсселя – та склав присягу на вірність бельгійському народу й Конституції.

Незалежність Бельгії на Лондонській конференції 1830 р. підтримали Велика Британія та Пруссія, проти виступила Франція. Врешті 20.12.1830 р. європейські держави оголосили про незалежність нової держави та регламентували виплату боргів. Бельгія мала заплатити 51,6 % боргів Сполученого Королівства та віддати частину Лімбургу й Люксембургу Нідерландам. За це Нідерланди мали надати Бельгії доступ до порту Антверпена через р. Шельду і до ринків нідерландських колоній. Однак Бельгія відмовилася підписувати протокол на таких умовах.

Поступки деяким вимогам Бельгії, на які пішли європейські держави, були негативно зустрінуті нідерландським суспільством, подекуди розпочалися безлади. Подальші події увійшли в історію як Десятиденна кампанія. Віллем I відмовився підкоритися Лондонській

конференції і 02.08.1831 р. увійшов до Бельгії з 11-тисячним військом. До 12.08.1831 бельгійці зазнали поразки на всіх фронтах. Проте 9 серпня на прохання Леопольда I до країни увійшла 50-тисячна французька армія. Врешті Віллем I був змушений вивести свої війська з Бельгії. Після цього з країни вийшли і французькі війська.

У результаті у 1831 р. великі європейські держави і Бельгія уклали угоду про незалежність останньої без участі Нідерландів. Коли ж у 1839 р. Віллем I несподівано погодився підписати договір, Бельгія була проти, оскільки не бажала втрачати частину завойованих територій. Однак Лондонська конференція змусила бельгійців прийняти умови.

З підписанням договору 1839 р. Сполучене Королівство Нідерландів офіційно перестало існувати. Західна частина провінції Лімбург увійшла до складу Бельгії, а східна, включаючи Маастріхт, була повернута Нідерландам. Найпівнічніша частина Фландрії (Зеландська Фландрія) повернулася до Нідерландів, Південна Фландрія увійшла до складу Франції. Договір також гарантував Бельгії вільний доступ до порту Антверпена і залізничне сполучення з Рурською областю через Східний Лімбург.

Розрив економічних зв'язків із Нідерландами та їхніми заморськими колоніями мав негативні наслідки для бельгійської економіки. Так, наприклад, суднообіг Антверпенського порту в 1829 р. складав 1028 суден і 129 тис. тонн вантажів, що вдвічі перевищувало обіг Роттердама й Амстердама разом взятих, проте у 1831 р. до порту зайшли лише 398 суден, а торгівля з Ост-Індією була цілковито припинена. Крім того, до 1863 рр. Нідерланди збирали митний збір за проходження суднами гирла Шельди до Антверпена.

Бельгійський уряд вживав усіх заходів для стабілізації економічної ситуації в країні. 1832 р. в обіг було введено нову валюту – бель-

гійський франк, 1835 р. – засновано Банк Бельгії. У 1835 р. між Брюсселем і Мехеленом було збудовано одну з перших в Європі залізниць. Бельгійська система залізниць (536 км у 1843 р.) стала однією з найдосконаліших у світі. Її швидкий розвиток сприяв подальшому росту бельгійської важкої промисловості, що постачала рейки, паровози, вагони, мостові конструкції, балки, швелери сусіднім країнам Західної Європи. Водночас бельгійське вугілля почали вивозити у Францію, Люксембург, Голландію.

На противагу нідерландській мові в Бельгії стали орієнтуватися на французьку мову. Навіть у Фландрії нідерландською викладали лише в початковій школі, у старших класах заняття відбувалися лише французькою мовою. Вже у 1847 р. виник фламандський культурний рух за рівність нідерландської і французької мов. Лише у 1873 р. нідерландська мова стала мовою судочинства у Фландрії, у 1878 р. її дозволили використовувати в органах управління, а в 1890 р. – в університетах.

З метою протидії мовній і шкільній політиці Нідерландів, які заохочували вивчення у Бельгії нідерландської мови, було вирішено ліквідувати систему державних шкіл. В результаті, при наборі в армію у 1900 р. кількість неписьменних серед бельгійських чоловіків складала 10,1%, в той час як у Нідерландах – лише 2,3%. Мовний конфлікт поступово поглиблювався. Франкомовні університети Гента та Льєжа сприяли формуванню нової франкомовної еліти.

Наприкінці XIX ст., завдяки вигідному гео-економічному розташуванню, наявності широкої палітри природних ресурсів, ліберальної політичної, прозорих правової і судової систем, що сприяли стрімкому накопиченню капіталу, і вмілій політиці короля Леопольда II (1865–1909), якому, використовуючи протиріччя між Великою Британією й Францією, вдалося отримати як приватну колонію Бель-

гійське Конго (з 1885 р.), Бельгія швидко перетворилася на індустріальну країну.

Між Вільною державою Конго і Бельгією було укладено персональну унію. Леопольд II виступив одночасно як приватний власник і глава цієї держави. З Конго до Бельгії й інших європейських країн вивозилися каучук, слонина кістка, чай, кава, какао, фрукти, бавовна, цінні породи дерев, олії, а згодом – алмази, золото, мідь, кобальт, германій та інші природні багатства. У 1908 р. Леопольд II офіційно подарував Конго Бельгії. В результаті вона перетворилася на величезну колоніальну державу, площа колоній якої у 80 разів перевищувала територію метрополії.

Стрімкий економічний розвиток та індустріалізація Бельгії зумовили зростання класових протиріч. У 1879 р. створено Бельгійську соціалістичну партію, на базі якої у 1885 р. виникла Бельгійська робітничка партія. У 1886, 1889, 1890 рр. відбулися великі страйки вуглекопів, що супроводжувалися сутичками робітників із поліцією і урядовими військами; у загальних політичних страйках 1893, 1902 і 1913 рр. взяло участь близько 1 млн робітників. В результаті бельгійське законодавство було доповнене рядом норм, що стосувалися поліпшення матеріального становища робітництва і соціальних гарантій населенню. У 1866 р. було визнано право найманих працівників на страйки, а в 1867 р. – на створення профспілок.

Значний вплив на політичне життя Бельгії в останній третині XIX ст. мала Католицька церква, діяльність якої поширювалася і на робітників. Саме у Бельгії в 1889 р. вперше у світовій виборчій практиці була використана пропорційна виборча система.

У 1914 р. Бельгія, нейтральний статус якої було гарантовано договором 1839 р., стала однією з перших жертв Першої світової війни. Німеччина 02.08.1914 р. пред'явила Бельгії ультиматум з вимогою пропустити німецькі

війська у Францію. Король Альберт I (1909–1934) відповів відмовою, і 04.08.1914 р. німецькі війська розпочали вторгнення, але без оголошення війни. Альберт I звернувся до країн-гарантів бельгійського нейтралітету, після чого Велика Британія вступила у війну проти Німеччини.

Бельгійська армія, яка була значно менша за німецьку, чинила активний опір. Лише штурмом німці взяли Льєж (16 серпня), Брюссель (20 серпня), Намюр (25 серпня), Антверпен (10 жовтня). На території Бельгії відбувся ряд битв у ході т. зв. Прикордонної битви у серпні 1914 р. (при Монсі, при Шарлеруа, Арденнська операція).

До середини листопада 1914 р. німецькі війська зайняли майже всю територію Бельгії, за винятком невеликої частини Фландрії з м. Іпр. Близько мільйона біженців залишили країну. Однак бельгійська армія, яку очолював король Альберт I (1909–1934), не капітулювала і протягом усієї війни утримувала частину фронту на крайньому заході країни, між узбережжям Північного моря і річкою Ейзер (Ізер).

У квітні 1915 р. німецькі війська спробували прорвати фронт в районі м. Іпр, активно використовуючи хімічну зброю (хлор), але добитися значного успіху не змогли. Лише восени 1918 р. після другої битви на Марні, у якій німці зазнали поразки від військ Антанти, почалось звільнення території Бельгії.

Німецька окупація більшої частини Бельгії продовжувалася чотири роки і завдала значної шкоди економіці країни. Після війни, за умовами Версальського договору 1919 р., Бельгія отримала невеликі територіальні прирощення за рахунок Німеччини (округи Ейпен та Мальмеді, а також Моресне). У 1922 р. Лігою Націй під керування Бельгії була передана Руанда-Урунді, відвойована бельгійцями у німців у 1916 р.

У 1920–1930 рр. в країні було запроваджено низку демократичних та соціальних свобод, зокрема, скасування майнового цензу та загальне виборче право для усіх чоловіків (1919), 50-ти годинний робочий тиждень (1919), скасування законів проти страйків і профспілок (1921) тощо. У 1921–1923 рр. було введено в дію низку законів про розширення прав фламандського населення. У 1920 р. в Антверпені були проведені перші після війни Олімпійські ігри.

Світова економічна криза 1929–1933 рр. важко позначилась на економіці Бельгії, тісно пов'язаній із зовнішніми ринками. Вона охопила всі галузі бельгійської економіки; кількість безробітних зросла до 300 тис. чол. До Другої світової війни бельгійська промисловість так і не досягла докризового рівня.

З 1919 р. Бельгія відмовилася від нейтралітету, приєдналась до Ліги Націй і підписала у 1920 р. воєнну конвенцію з Францією, гарантувавши кордон із Німеччиною Рейнським пактом 1925 р., укладеним у межах Локарнських договорів. У середині 1920-х рр. Бельгія посилила співпрацю з Великою Британією і США, а 1921 р. підписала митний і валютний союз із Люксембургом, в результаті якого бельгійський франк став використовуватися як валюта у Великому Герцогстві. Бельгійські війська брали участь у французьких заходах з окупації Рурської області Німеччини в 1923–1925 рр.

Перед лицем зростаючої німецької загрози зовнішньополітичний курс Бельгії другої половини 1930-х рр. характеризувався зближенням із Німеччиною та Італією. У 1936 р. Бельгія денонсувала франко-бельгійську воєнну конвенцію 1920 р. і заявила про відмову від своїх зобов'язань за Локарнськими угодами 1925 р. Бельгійський король Леопольд III (1934–1951) оголосив 14.10.1936 р. про повернення Бельгії до політики нейтралітету,

Бельгійський уряд соціаліста П. Г. Спаака (1938–1939) активно проводив політику «не-

втручання» у внутрішні справи європейських держав, що об'єктивно сприяло агресії Німеччини проти республіканської Іспанії, Австрії і Чехословаччини, але це не вберегло Бельгію.

10.05.1940 р. німецька армія, вдруже порушивши нейтралітет Бельгії, вторглась на її територію у рамках реалізації плану «Гельб». У той же день на прохання бельгійського уряду Велика Британія і Франція спрямували в Бельгію свої війська. Окупація бельгійських земель почалась 10.05.1940 р. з висадки німецьких десантників та захоплення мостів через р. Маас і Альбертканал і стратегічного форту Ебен-Емаель, що їх прикривав. Після цього шоста німецька армія під командуванням В. фон Райхенау швидко розгромила бельгійську, 17.05.1940 р. впав Брюссель, а 28.05.1940 р. Леопольд III, який виконував функції головнокомандувача армії, підписав акт про капітуляцію і залишився в ролі військовополоненого у зайнятій німцями Бельгії.

Водночас бельгійський уряд, який очолював лідер католицької партії Уберт П'єрло (1939–1945), розірвавши зв'язки з королем, перебрався до Лондона, щоби звідти в союзі з Францією та Англією продовжувати війну проти Німеччини.

Демократичні сили організували в країні рух Опору. В озброєних загонах бельгійських антифашистів у 1943–1944 рр. було понад 50 тис. осіб. За роки німецької окупації загинуло 15 тис. бельгійських патріотів та було знищено 66 тис. євреїв. Загальні втрати економіки становили 400 млрд бельгійських франків.

Із бельгійських колаборантів були сформовані Валлонський та Фламандський легіони СС (потім добровільні гренадерські дивізії СС), які впродовж 1914–1945 рр. воювали на боці Німецької імперії.

Бельгійські загони руху Опору відіграли важливу роль у вигнанні окупантів. Саме їх силами, а також повсталого населення, у ве-

ресні 1944 р. були звільнені Антверпен і весь Льежський район. У вересні 1944 р. німецька армія залишила Брюссель, а до кінця 1944 р. британські та американські війська звільнили територію Бельгії.

ПОЛІТИЧНА СИСТЕМА КРАЇНИ З ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ ст. ДО СЬОГОДЕННЯ

Після звільнення від нацистської окупації з Лондона до Брюсселя повернувся уряд Ю. П'єрло, який був реорганізований і доповнений представниками лівих політичних сил. Проте, після спроби роззброєння учасників руху Опору, що спровокувала заворушення, вже 14.10.1944 р. він був змушений піти у відставку. Протягом трьох місяців у країні тривала урядова криза. У лютому 1945 р. був сформований уряд соціаліста Ахілла ван Аккера (1945–1946, 1946, 1954–1958). Значна частина населення Королівства не погоджувалась на повернення в країну короля Леопольда III, вважаючи його дії під час війни зрадницькими. У липні 1945 р. проти повернення короля змушений був висловитися й уряд. Після референдуму 1950 р., на якому більшість бельгійців висловилися за збереження монархії і повернення короля, Леопольд III зробив спробу повернутися в країну, але широкі протести, що вибухнули у валлонській частині країни, змусили його 16.07.1951 р. зректися влади на користь сина Бодуена (1951–1993).

Коаліційний уряд П. Г. Спаака (1947–1949), в який увійшли соціалісти і представники Соціально-християнської партії (СХП), 1947 р. ухвалив рішення про приєднання до плану Маршалла. Впродовж 1947–1948 рр. у Бельгії було ухвалено ряд важливих законів: про позбавлення прав колабораціоністів і тих, хто працював у державних і муніципальних органах під час окупації; про соціальне страхування, про надання виборчих прав усім жінкам та ін. Зростання заробітної плати і схвалена систе-

ма соціальних заходів дозволили маленькій Бельгії відразу після закінчення Другої світової війни випередити за показниками якості життя Велику Британію, ФРН, Францію, Нідерланди.

Однією з важливих проблем 1950–1960-х рр. для Бельгії стало посилення національно-визвольного руху на африканському континенті, зокрема і в Конго. З метою збереження Конго у складі Королівства Бельгія, його двічі, у 1955 і 1960 рр., відвідав король Бодуен. Проте під тиском настроїв деколонізації бельгійський уряд врешті погодився надати колонії Бельгійське Конго незалежність, що й відбулося 30.07.1960 р. У 1962 р. була скасована бельгійська опіка над Руандою-Урунді.

Втрата колоній позбавила бельгійських підприємців гігантських джерел прибутків. Наслідком стало зростання бельгійського державного боргу, загострення економічних проблем та 33-денний страйк з політичними вимогами за участі понад 1 млн осіб. Це привело до відставки уряду Гастона Ейскенса (1949–1950, 1958–1961 та 1968–1973) у 1961 р.

Найсуттєвішою проблемою Бельгії після Другої світової війни стало загострення відносин між фламандцями та валлонами. У листопаді 1945 р. Валлонський національний конгрес виступив з вимогою надання Валлонії автономії в рамках єдиної держави. У Фландрії розвивалися аналогічні процеси. Вихід було знайдено у поетапній «федералізації» країни. У 1962 р. було ухвалено закон про лінгвістичний кордон, що розділив країну на Фландрію і Валлонію й узаконив у кожній з них вживання своєї мови. У 1970 р. відбувся поділ країни на три мовні зони (нідерландомовну, франкомовну та німецькомовну).

У 1964 р. бельгійська і голландська урядові комісії прийняли усталену для «Словника нідерландської мови» орфографію. Ґрунтуючись на мовній єдності населення Нідерландів

і фламандської частини Бельгії, обидві держави уклали 09.10.1980 р. нідерландський мовний союз.

Наступним кроком у федералізації країни стали конституційні зміни 1980 р. про поділ Бельгії на три мовні співтовариства (нідерландомовне, франкомовне і німецькомовне) і три регіони (Фландрію, Валлонію і Брюссель).

Протистояння між фламандцями й валлонами стало однією з причин частої зміни урядів у країні. Політична нестабільність сягнула піку 1980 р., коли в країні внаслідок трьох урядових криз змінилося чотири уряди.

Етнічні протиріччя наклали відбиток на все внутрішньополітичне життя. Вони стали рушійною силою розколу основних політичних партій і профспілок за мовною ознакою, специфічної структури парламенту й уряду, т. зв. «мовної війни» в державному апараті тощо.

На рубежі 1960–1970-х рр. великі політичні партії Бельгії розділилися за мовною ознакою. Католицька партія (з 1945 – СХП), яка представляла інтереси підприємців, фінансових груп, земельних власників, частини інтелігенції й католицького духовенства і тривалий час була правлячою, 1972 р. розділилася на Християнську народну партію (фламандську) (з 2001 – Християнські демократи й фламандці (ХДФ) і Соціально-християнську (франкофонську) (з 2002 – Гуманістичний демократичний центр (ГДЦ). Ліберальна партія, або Партія волі і прогресу (з 1961), яка об'єднувала представників різних верств підприємців, а також інтелігенції, не пов'язаної з Католицькою церквою, у 1971 р. розділилася на Партію волі і прогресу (фламандську) (з 2007 – Відкриті фламандські ліберали і демократи (Відкриті ФЛД) і Ліберальну партію реформістів (франкофонську). На фламандську і франкофонську партії поділилась у 1978 р. також Соціалістична партія Бельгії. Значну роль у політичному житті країни почали відігравати суто націоналістичні

регіональні партії (фламандська Фольксюні (з 1954), Валлонське об'єднання (з 1968), брусельський Демократичний фронт франкофонів (з 1965), Фламандський блок (з 1979)/Фламандський інтерес (з 2004) та ін.

Причинами загострення протиріч між фламандцями й валлонами є, по-перше, історична спадщина, адже, починаючи з Бельгійської революції 1830 р., у країні, більшість населення якої становили фламандці, культивувалася французька мова з метою послаблення культурних зв'язків із Нідерландами. Складалася ситуація, коли валлони могли обходитися французькою, у той час як фламандці мусили вивчати окрім рідної ще й французьку мову.

По-друге, важливу роль відіграє нерівномірність соціально-економічного розвитку регіонів. Швидкий розвиток, починаючи з 1830–1840-х рр., вуглевидобутку й металургії у Валлонії перетворив її на один із найдинамічніших за розвитком регіонів Західної Європи, у той час як Фландрія залишалася аграрним традиційним регіоном. Занепад вуглевидобутку й перенесення металургійних підприємств до країн із дешевою робочою силою у 1970–1980-і рр. спричинили деіндустріалізацію Валлонії й перетворення Фландрії на провідний регіон Королівства Бельгія.

Третім аспектом є різниця в темпах росту чисельності населення. Фламандці, які перебувають під сильним впливом патріархальних традицій, зберігають високу народжуваність. Тому впродовж ХХ–ХХІ ст. частка фламандців у загальній кількості населенні постійно збільшується, а частка валлонів зменшується. В результаті нині валлони становлять лише третину жителів Бельгії. Відповідно, більшість місць у парламенті належить фламандцям.

Додаткової напруги фламандсько-валлонському протистоянню додає проблема Брюсселя, де близько 80% мешканців розмовляють французькою мовою, хоча місто розташова-

не на терені нідерландської мовної спільноти. Оскільки Брюссель є столицею Бельгії і ЄС, він має специфічний статус, який, однак, не задовольняє ні фламандців, ні франкофонів.

Перехід від унітарного державного устрою до федеративного було закріплено змінами Конституції 1994 р. У 1994 р. у Бельгії було скасовано загальну військову повинність і здійснено перехід до професійних збройних сил. У 1996 р. Бельгія останньою з країн ЄС відмінила смертну кару.

Особливістю федеративного устрою країни є паралельне функціонування двох видів суб'єктів федерації – мовних спільнот (фламандська, французька і німецькомовна; Брюссель офіційно визнаний двомовним) і регіонів (Валлонський, Фламандський і Брюссельський). Лінгвістичні регіони, наділені широкими повноваженнями, мають територіально-економічну автономію, власні уряди та законодавчі органи, зокрема, мають виключну компетенцію в галузі облаштування території, навколишнього середовища, громадського будівництва, водо- та енергопостачання, зайнятості, зовнішньоекономічної діяльності, експортного контролю, розвитку інфраструктури тощо.

Змінами до конституції від 14.07.1993 р. затверджено також існування трьох культурно-лінгвістичних спільнот: нідерландомовної (населення Фландрії та нідерландомовні жителі регіону Брюссель-Столиця, які становлять 15% населення регіону), франкомовної (населення Валлонії та франкомовні жителі Брюсселя-Столиці, які становлять близько 85% населення регіону) та німецькомовної (німецькомовне населення Валлонського регіону, близько 60 тис. чол.). Спільноти наділені виключною компетенцією в питаннях культури, науки, освіти, інформації, охорони здоров'я, молоді і спорту. Діяльність спільнот інституалізована шляхом створення кожною з

них власного владного органу – ради. Регіони і спільноти є суб'єктами міжнародних відносин і можуть укладати міжнародні договори й угоди. Водночас, в адміністративно-територіальному відношенні Бельгія все ще ділиться на десять провінцій – по п'ять у Фландрії та Валлонії.

Спільним рішенням Фламандської спільноти і регіону у 1980 р. всі повноваження регіону було передано Фламандській спільноті. Таким чином спільнота і регіон об'єднали свої органи, утворивши єдині Фламандський парламент і Фламандський уряд. Водночас Франкомовна спільнота та Валлонський регіон діють окремо. Лише у 2008–2014 рр. уряди Валлонії та Франкомовної спільноти очолював єдиний глава Руді Демотт.

За формою правління Бельгія – конституційна монархія. За конституцією, вся повнота влади в країні виходить від народу. Державу очолює король, особа якого є недоторканною. Номінально монарх зосереджує в своїх руках законодавчу і виконавчу владу. У законодавчій сфері король затверджує і промульгує закони, схвалені парламентом, може розпустити його, скликати на надзвичайну сесію, має право залишити при владі уряд, який не користується довірою парламенту, призначити нові вибори.

У виконавчій площині повноваження монарха обмежуються тим, що він призначає і звільняє міністрів, відповідальний за виконання законів, прийнятих федеральним парламентом. Монарх підписує і оголошує всі закони, прийняті парламентом, але не може діяти без підпису-контрасигнації відповідального міністра, який приймає на себе політичну відповідальність. На практиці це означає, що федеральна виконавча влада здійснюється урядом, відповідальним перед Палатою представників.

У сфері міжнародних відносин монарх має повноваження підписувати від імені Бельгії угоди з іншими державами, оголошувати вій-

ну й укладати мир. Король є головнокомандуючим збройними силами країни і робить призначення вищих офіцерів, кандидатури яких пропонуються міністерством оборони.

Монарх щотижня приймає прем'єр-міністра в Брюссельському палаці, а також регулярно запрошує інших членів уряду для того, щоб обговорювати політичні питання. Протягом цих зустрічей монарх має право радити і право попередити уряд з будь-якого приводу, який монарх вважає за доцільне.

Бельгійським монархом може стати лише нащадок короля Леопольда I. У випадку відсутності кронпринца король не має права без згоди парламенту призначити собі спадкоємця. У 1991 р. було ухвалено закон про первородство, що створило можливості для успадкування престолу по жіночій лінії. З 2013 р. королем бельгійців (офіційний титул) є Філіп.

Законодавчі повноваження король ділить із Федеральним парламентом, який складається з Палати представників і Сенату. До реформи 1970 р. право бути обраним у Сенат було обмежене певними умовами (зокрема, майновим цензом), які не передбачалися при виборах у Палату представників; тим самим підкреслювалася особлива роль Сенату. З 1970 р. обидві палати стали рівноправними, а майновий ценз було скасовано. Після конституційної реформи 1993 р. Палата представників переважає Сенат у законодавчому процесі та контролі діяльності уряду (останній має користуватися довірою більшості саме у Палаті представників). Правом законодавчої ініціативи наділені депутати обох палат парламенту і уряд. Проте процедура ухвалення законів свідчить про пріоритет урядових законопроектів.

До складу Палати представників входить 150 депутатів, які обираються за системою пропорційного представництва. Голосування на виборах є обов'язковим, за ухилення від

голосування передбачений штраф. У 2002 р. було встановлено прохідний бар'єр у 5% та норму про рівне гендерне представництво у виборчих списках. З 2014 р. Сенат, який складається із 60 депутатів, більше не обирається прямим голосуванням. З 1970 р. у складі кожної з палат формуються франкомовна і нідерландомовна лінгвістичні групи з метою запобігти порушенню прав осіб, які належать до різних мовних співтовариств. Представники, обрані від виборчого округу з німецькою мовою, свої групи не формують і належать до франкомовної групи.

Питання про відповідність конституції законопроектів, що подаються на розгляд парламенту, вирішує особливий правовий орган – Державна рада, членів якої довічно призначає король.

Виконавча влада фактично належить уряду. У Конституції немає визначення уряду, хоча цілий розділ присвячений міністрам. Міністри діють під проводом прем'єр-міністра і формують Раду міністрів. Члени Ради міністрів призначаються і звільняються королем, проте король має сформував уряд, який користувався б довірою парламенту й враховував принцип рівного чисельного представництва валлонів і фламандців. Якщо програму нового уряду не схвалює хоч би одна з федеральних палат, Рада міністрів змушена у повному складі йти у відставку.

Хоча в Конституції немає згадки про прем'єр-міністра, він наділений широкими повноваженнями, визначеними в королівських указах, зокрема – в указі 1939 р. про створення служби загального управління і в Регентському указі 1946 р. Голова уряду визначає основні напрями діяльності Ради міністрів, є сполучною ланкою між королем і виконавчими органами, несе відповідальність за реалізацію урядової програми. Рішення бельгійської Ради міністрів мають форму ко-

ролівських указів або міністерських декретів. В певних випадках уряд здійснює законодавчі функції, делеговані йому парламентом.

Після поділу у 1970-х рр. партій на фламандські та валлонські уряд Бельгії очолювали: представники фламандських партій у 1968–1973, 1974–1978, 1979–1999, 2008–2011 (ХДФ), 1999–2008 рр. (Відкриті ФЛД, їхній лідер Гі Вергофстадт найдовше у ХХ ст. безперервно очолював уряд) та представники валлонських партій у 1978–1979 (ХСП/ГДЦ), 2011–2014 (Соціалістична партія) та з 2014 р. (Реформаторський рух).

Лінгвокультурна фрагментованість є серйозною проблемою в функціонуванні бельгійської держави та джерелом регулярних урядових криз, найтриваліша з яких виникла після парламентських виборів 10.06.2007 р., коли лідери валлонських і фламандських партій до березня 2008 р. не могли домовитися та затвердити склад нового уряду.

На виборах 10.06.2010 р. найбільше – 27 – місць в Палаті представників отримала створена 2001 р. права партія Новий фламандський альянс (НФА) на чолі з Б. де Вевером, яка поєднує в своїй ідеології поміркований консерватизм і фламандський націоналізм з підтримкою ідей євроінтеграції. 26 місць зайняла валлонська Соціалістична партія на чолі з Еліо ді Рупо. З фламандських політичних сил у Палату представників також пройшли ХДФ – 17 мандатів, Соціалістична партія Фландрії (СПФ) – 13; Відкриті ФЛД – 13; Фламандський інтерес – 12; Зелені – 5. З валлонських політичних сил пройшли: ліберальний Реформаторський рух – 18 мандатів; ГДЦ – 9; Еколо – 8.

Вибори лише посилили суперечності між регіонами та мовними співтовариствами. Новий уряд на основі коаліції лівоцентристських і ліберальних партій вдалося створити лише через півтора року, у грудні 2011 р. Його очолив лідер валлонських соціалістів Е. ді Рупо (2011–2014).

На виборах 2014 р. понад третину (33) місця у Палаті представників знову отримав націоналістичний НФА, який перетворився на провідну бельгійську політичну силу. Соціалістична партія отримала 23 місця, натомість посилив своє представництво Реформаторський рух – 20 місць, лідер якого Шарль Мішель після піврічних переговорів сформував новий правоцентристський уряд. ХДФ отримав 18 мандатів, СПФ – 13, Відкриті ФЛД – 14, Зелені – 6, зазнав суттєвих втрат Фламандський інтерес – 3 мандати. ГДЦ здобув 9 місць, Еколо – 6; ліберальні Франкофонні демократичні федералісти – 2.

У 1988 р. був створений Конституційний суд, який, згідно із законом, контролює дотримання конституційних прав і свобод не тільки окремих громадян, але й національних громад і меншин.

Після Другої світової війни Бельгія остаточно відмовилася від нейтралітету і стала співзасновником усіх провідних міжнародних організацій сучасності – ООН, ЗЕС, НАТО, ОЕСР, ОБСЕ, ФАТФ, Європолу, СОТ та ін.

У 1940-х рр. був сформований митно-економічний та військово-політичний союз Бельгії, Нідерландів і Люксембургу – Бенілюкс. Початок його формуванню було покладено валютною угодою (21.10.1943) і митною конвенцією (05.09.1944 р.; набула чинності в січні 1948) трьох держав. 03.02.1958 р. Бельгія, Нідерланди і Люксембург уклали в Гаазі договір про заснування економічного союзу (набрав чинності 01.11.1960 р.). Договір передбачав створення єдиного ринку, вільний рух осіб, товарів, капіталів і послуг між трьома країнами, координацію економічної, фінансової і соціальної політики, виступ країн-учасниць як єдиного цілого в галузі зовнішніх економічних зв'язків.

Роль Бельгії у НАТО визначалася не лише тим, що з 1967 р. у Брюсселі розміщена штаб-квартира організації, а й активною

участю Бельгії у євроатлантичних проектах. Так, згідно з «Подвійним рішенням» НАТО від 21.12.1979 р., на бельгійській території передбачалося розміщення 48 американських крилатих ракет. Перші 16 з них зі згоди бельгійського уряду було розгорнуто в 1985 р. Проте, згідно з підписаним у грудні 1987 р. радянсько-американським Договором про ліквідацію ядерних ракет середнього і меншого радіусу дії, крилаті ракети з Бельгії було вивезено.

Бельгійський уряд у 1990-х рр. намагався проводити активну зовнішню політику, складовою частиною якої стало втілення плану тодішнього міністра оборони Лео Делькруа, який передбачав реструктуризацію збройних сил та участь у міжнародних миротворчих операціях. Станом на 2010 р. загальна чисельність особового складу ЗС Бельгії, який брав участь у п'ятнадцяти таких операціях, складала 1100 чол., найбільше, у KFOR (НАТО, Косово, 210 чол.); UNIFIL (ООН, Ліван, 240 чол.); ISAF (НАТО, Афганістан, близько 570 чол.).

ОСОБЛИВОСТІ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ З ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ ст.

Після закінчення Другої світової війни бельгійський уряд взявся за відновлення економіки і зміцнення економічних зв'язків із країнами Західної Європи. У цей час економіка королівства стрімко розвивалася, що дало підставу окремим дослідникам говорити про «бельгійське економічне диво». Причини цього полягали у добрій організації виробництва і в тому, що бельгійська промисловість практично не зазнала втрат під час війни.

У 1948–1949 рр. Бельгія пережила першу після закінчення війни економічну кризу, що охопила вуглевидобувну, хімічну, текстильну, металургійну галузі промисловості й призвела до зростання безробіття.

Для післявоєнної Бельгії характерним був процес концентрації виробництва й капіталу.

У 1948–1953 рр. у країні злилося близько двох десятків компаній, а в 1950–1960-х рр. відбулася концентрація капіталу в банківській сфері. Сформувалися фінансово-промислові групи: «Société générale de Belgique» (заснована у 1822), «Banque de Bruxelles» (заснований у 1871), «Banque Lambert» (заснований у 1830) та ін. Кожна з ФПГ контролювала певний напрям виробництва.

Державне інвестування здійснювалося переважно шляхом створення підприємств із часткою державного капіталу у військовій і транспортній сфері. Найбільшими серед таких проектів були «NMBS/SNCB» (Бельгійська національна компанія залізниць, заснована 1926) та авіаційна компанія «Sabena» (заснована 1923), яка наприкінці 1950-х рр. обслуговувала десяту частину європейського пасажиропотоку. У післявоєнні роки в Бельгії були створені умови для іноземних інвестицій. Підприємства зі складання автомобілів відкрили «General Motors», «Ford-Belgium», «Chrysler»; видобуток нафти в бельгійських колоніях почали здійснювати «British Petroleum», «Standard Oil Company of New Jersey» та ін. Голландські інвестиції у Бельгії зосереджувалися у харчовій промисловості, виробництві електроапаратури, італійські – у хімічній галузі. Водночас бельгійські підприємці інвестували в економіку інших країн, зокрема, африканського континенту (Конго, Єгипту, Тунісу, Алжиру), Канади, держав Латинської Америки.

Приєднання до Європейських Співтовариств і втрата африканських колоній поставили економіку Бельгії у 1950–1960-х рр. в умови потужної конкуренції й призвели до перебудови економічної структури. Металургійні, хімічні та машинобудівні підприємства країни успішно витримали конкуренцію в межах Спільного ринку, посівши провідні позиції в ЄЕС. Так, побудова за участю люксембурзького капіталу у 1960-х рр. нового металургій-

ного комплексу «Sidmar» поблизу м. Гент, одного з найбільших у ЄЕС, сприяла подвоєнню виробництва сталі в країні.

Щоб покращити державну політику в економічній сфері, у 1959 р. було створене Управління економічного програмування, що у 1962 р. розробило проект плану економічного розвитку Бельгії на 1962–1965 рр., затверджений парламентом. У 1962 р. було створене Національне товариство інвестицій, що мало стимулювати будівництво нових промислових об'єктів і надавати необхідну державну підтримку діючим. З метою поліпшення структури промислового виробництва й експорту та вирішення соціальних проблем у 1959 р. були ухвалені закони: про зниження податків на прибуток приватних компаній; про перевагу надання субсидій і кредитів при створенні нових галузей промисловості; про фінансові пільги, що надавались акціонерам товариствам у випадку їх злиття.

Оскільки потужності окремих галузей бельгійської промисловості набагато переважають потреби внутрішнього ринку, то у 1960-х рр. Бельгія експортувала майже половину промислової продукції, зокрема, 90 % продукції кольорових металів і скляної промисловості, 70 % продукції чорної металургії (провідні підприємства – «Cockerill-Sambre», «Sclabescq»), понад 50 % продукції хімічної і текстильної промисловості. Відповідно, бельгійські виробники були зацікавлені в лібералізації зовнішньої торгівлі і зниженні митних тарифів усередині ЄЕС.

Починаючи з 1959 р., у країні почала здійснюватися програма демонтажу значної частини залізничної мережі і заміни її мережею автомобільних доріг. Уже в 1980-х рр. потужні фургони стали основним засобом перевезення вантажів, відтіснивши залізничний транспорт як менш рентабельний.

У другій половині 1960-х рр. Бельгія розпочала імпортувати природний газ із родо-

вища Гронінген у Нідерландах. На початку 1970-х рр. голландський газ зайняв важливе місце в її енергобалансі, потім бельгійці розширили його імпорт за рахунок норвезького природного газу з родовищ Північного моря. Наслідком збільшення використання нафтопродуктів як економішного виду палива стало стрімке скорочення видобутку вугілля й закриття великої кількості вугільних шахт (у 1981 р. в Бельгії була закрита остання промислова вугільна шахта).

У 1980-х рр. Бельгія зайняла перше місце серед країн ЄЕС за часткою електроенергії, що вироблялася на атомних електростанціях (АЕС «Тіанж» (3 реактори) та АЕС «Дул» (4 реактори), перший було введено в дію у 1974 р. Загальна потужність бельгійських АЕС становить 20 ГВт.

Наслідком занепаду у 1960-і рр. традиційних галузей промисловості стала деградація цілих промислових районів у Валлонії. У 1966 р. уряд прийняв закон про фінансову допомогу підприємцям, які хотіли працювати в цих районах, що частково стабілізувало економічний стан Валлонії. Проте, якщо у Валлонії інвестиції здійснювались у традиційні галузі виробництва, то у Фландрії створювались модерні підприємства переважно нових галузей промисловості. Загальна сума інвестицій, вкладених в економіку Фландрії у 1963–1965 рр., більше ніж у три рази перевищувала інвестиції у Валлонії. За десять років (1958–1967) відставання у промисловому розвитку Валлонії від Фландрії сягнуло 25 %.

Бельгійському уряду не вдалося знайти ефективні механізми протидії стрімкому зростанню цін на нафту в 1973 і 1979 рр. З метою зменшення безробіття була збільшена кількість зайнятих у державному секторі. Надвалися державні субсидії тим галузям промисловості, що переживали стрімкий спад (вугільна, сталеливарна, текстильна, скляна і суднобудівна). Протягом 1990-х років у Бель-

гії продовжувався процес закриття металургійних підприємств, автоскладальних заводів і текстильних фабрик. Серед галузей обробної промисловості обсяг виробництва збільшували тільки хімічна, скляна і нафтопереробна.

Врешті-решт сукупний урядовий борг наприкінці 1980-х рр. досяг 121 % ВВП. Проте, завдяки високому рівню особистих заощаджень населення бельгійські уряди мали змогу фінансувати бюджетний дефіцит, і він не давав відчутного негативного впливу на економіку країни.

Маастріхтський договір 1992 р. серед умов членства у Валютному та економічному союзі в рамках ЄС передбачав щорічний дефіцит державного бюджету до 3 % і державного боргу до 60 % ВВП. У 1992 р. Бельгія мала дефіцит державного бюджету в 7,1 % та державний борг, що у 1993 р. склав 137,9 % ВВП, і не виконувала критерії членства, проте була допущена до участі за умови, що вона досягне істотного прогресу у вирішенні проблем із заборгованістю, що й зміг здійснити уряд Жана-Люка Дегане (1992–1999). На 1999 р. Бельгія знизилася щорічний дефіцит бюджету до показника в 1,2 % ВВП. Приєднавшись до Валютного та економічного союзу в рамках ЄС, Бельгія продовжила знижувати щорічний дефіцит бюджету і до 2006 р. довела заборгованість до 87,7 % ВВП.

Сьогодні Бельгія є передовою постіндустріальною країною. ВВП Бельгії у поточних цінах, за даними Євростату, у 1998 р. склав 228 млрд євро, у 2000 р. – 258 млрд, у 2005 р. – 311 млрд, у 2008 р. – 354 млрд, у 2009 р. – 348 млрд, у 2010 р. – 365 млрд, у 2011 р. – 379 млрд, у 2012 р. – 387 млрд, у 2013 р. – 392 млрд, у 2014 р. – 401 млрд, у 2015 р. – 410 млрд, у 2016 р. – 422 млрд євро.

Дві третини ВВП Бельгії забезпечується з експорту товарів і послуг, що робить економіку країни надмірно залежною від ситуації в

світовій економіці, а оскільки більшість бельгійської торгівлі здійснюється в рамках ЄС, то Бельгія найбільше залежна, але й найбільше виграє від участі в ЄС. Наслідком світової економічної кризи 2008–2013 рр., попри всі зусилля бельгійських урядів, стало стрімке зростання державного боргу країни з 86,9 % ВВП у 2007 р. до 106,6 % ВВП у 2014 р.

У структурі ВВП провідне місце (78,8 %) належить сфері послуг; промислове виробництво дає 20,4%; сільське господарство – 0,8% (2015). При рівні безробіття 8,5 % у сфері послуг працює 80,1 %, у промисловості – 18,6%, у сільському господарстві – 1,3% (2014).

Найбільшими бельгійськими компаніями, що спеціалізуються на фінансових послугах, є «Ackermans & van Haaren», «Groupe Bruxelles Lambert», «KBC Group», «Gewestelijke Investeringsmaatschappij voor Vlaanderen». Провідним бельгійським страховим товариством є компанія «Ageas» (до 2010 р. – «Fortis»).

Провідною бельгійською будівельною компанією є «Besix Group» (заснована 1909 р.) У сфері роздрібною торгівлі діє компанія «Colruyt Group» (заснована 1928 р.) Найбільшим бельгійським оператором зв'язку є компанія «Proximus», а провідним надавачем телекомунікаційних послуг корпорація «Telenet Group» (з 2014 р. належать британській «Liberty Global»).

Антверпенський морський порт є другим в Європі за потужністю (у 2013 р. його загальний вантажообіг склав понад 190 млн т, а через контейнерні термінали пройшло 8,6 млн контейнерів). Потужна газотранспортна мережа включає два міжнародних газопроводи: Бельгія–Норвегія і Бельгія–Велика Британія та один термінал для переробки скрапленого газу (GNL) в Зебрюгге.

Важливе місце в бельгійській економіці посідають туристичні послуги. Так, у 2013 році безпосередній внесок подорожей і туризму

до ВВП Бельгії склав 8,7 млрд євро (2,3 % ВВП). У туристичній галузі працює понад 140 тис. чол., що становить понад 3 % працездатного населення (2007).

Промисловість дає трохи більше п'ятої частини ВВП. Провідною галуззю промисловості є хімічна та пов'язані з нею виробництва. Чільне місце у цій сфері належить компанії «Solvay», яка входить у десятку найбільших хімічних корпорацій світу. Іншим великим бельгійським хімічним концерном є «Groupe Floridienne».

Провідною бельгійською компанією у галузі транспортного машинобудування є «Cockerill Maintenance & Ingénierie» (CMI Groupe). У країні діють виробничі потужності транснаціональних корпорацій «Opel Antwerp», «Ford Genk», «Audi Brussels/Forest», «Volvo Europa», «Van Hool» (автобуси) та «Truco Belgium». Сприятливі умови для іноземних інвестицій яскраво засвідчує той факт, що королівство посідає 1-е місце в світі за виробництвом автомобілів на душу населення, не маючи при цьому жодної власної національної марки.

Провідні підприємства авіакосмічної промисловості об'єднані з 1979 р. у консорціум «Belairbus» (SABCA, SONACA, ASCO, EURAIR, «Techspace Aero») і беруть участь у збиранні літаків «Airbus», виконують замовлення авіабудівників «Dassault Aviation» (Франція) та «Embraer» (Бразилія); SABCA бере участь у французькій програмі космічних запусків «Arian».

Важливу роль в бельгійській економіці продовжує відігравати металургія. У 2000-х рр. найбільше металургійне підприємство країни – комбінат «Sidmar» практично повністю потрапив у власність концерну «Arcelor Mittal» зі штаб-квартирою в Люксембурзі. Як сировину бельгійські металургійні виробництва використовують залізну руду зі Швеції і коксівне вугілля зі США. На виробництві кінцевих výro-

бів з чавуну й сталі спеціалізується бельгійський транснаціональний концерн «Beckaert» (заснований у 1880 р.).

Бельгія є серед лідерів ЄС із виробництва кольорових металів. На початку 2000-х рр. Бельгія виробляла в середньому 400 тис. т. рафінованої міді в рік (четверте місце в ЄС після Німеччини, Польщі та Іспанії). Країна займає одне з перших місць у світі з виробництва й експорту германію і кобальту.

На європейському й світовому ринках фармацевтичних препаратів добре відомі бельгійські компанії «Galápagos NV», «Union Chimique Belge» (UCB) та «Solvay Pharma», яка 2009 р. увійшла до складу американської ТНК «Abbott Laboratories». Провідним європейським виробником гігієнічної продукції є бельгійська компанія «Ontex» (заснована в 1979 р.).

Бельгія – значний виробник цементу. Більшість цементних заводів зосереджена в промисловому районі долини рік Самбра і Маас. У галузі виробництва будівельних матеріалів потужні позиції займають «Groupe Etex» (заснована у 1905 р.) та «Groupe Lhoist» (заснована у 1924 р.).

З XVIII ст. бельгійське місто Антверпен славиться ювелірною обробкою алмазів. Його вважають «діамантовим» центром світу. Тут знаходяться близько півтори тисячі ювелірних майстерень, сотні крамниць та декілька фабрик з обробки діамантів. На початку XX ст. в місті була заснована перша біржа, що спеціалізувалася на торгівлі дорогоцінними каменями. Нині в Антверпені знаходяться 4 із 22 алмазних бірж світу.

Бельгійська газова та електроенергетика значною мірою знаходяться в руках французько-бельгійської транснаціональної корпорації «Engie», створеної 2008 р. шляхом злиття компаній «Gaz de France» й «Suez». Хоча ще у 2003 р. бельгійський парламент схвалив закон

про вихід із атомної енергетики до 2025 р., за питомою вагою АЕС у структурі електроенергетики Бельгія посідає друге місце в світі (після Франції).

Роль гірничодобувної промисловості в економіці країни постійно зменшується, проте бельгійсько-австралійський концерн «Nyrstar», створений 2007 р., є найбільшим виробником цинку й одним із найбільших виробників свинцю в світі, а створена 2008 р. німецько-бельгійська компанія «Aurubis» є найбільшим виробником міді в Європі.

Важливу роль у бельгійському експорті відіграє харчова промисловість, зокрема – пивоваріння. За різними підрахунками, в країні виробляється від 300 до 1500 сортів пива. Найбільшим виробником пива у світі (25%) є бельгійсько-бразильський концерн «Anheuser-Busch InBev NV» (AB InBev), створений 2004 р. шляхом злиття бельгійської компанії «Interbrew» та бразильської «AmBev» і придбання 2007 р. американської «Anheuser-Busch». Концерн спеціалізується на найпопулярнішій бельгійській марці пива – «Stella Artois».

Попри те, що в сільському господарстві Бельгії зайнято 4,2% населення, воно задовольняє 80% потреб країни у продовольстві і с/г сировині. Переважна більшість земель перебуває у власності малих і середніх (переважно сімейних) фермерських господарств, площа яких не перевищує 25 га. Бельгійські фермери об'єднані у потужну спілку «Le Voerenbond», створену у 1890 р.

На Бельгію припадає майже третина світового експорту килимів, скла, діамантів; п'ята частина експорту важких кольорових металів. Бельгія – великий західноєвропейський експортер алмазного бурового інструменту, синтетичного каучуку, автомобілів тощо.

До головних торгових партнерів Бельгії, за даними Бельгійського агентства зовніш-

ньої торгівлі (BFTA), у 2015 р. належать Німеччина (16% бельгійського експорту та 12,7% імпорту), Франція (15,5% та 9,6% відповідно), Нідерланди (11,4% та 16,7%), Сполучене Королівство (8,8% та 5,1%), США (6% та 8,7%).

За даними Євростату, обсяги зовнішньоторговельного обороту Бельгії товарами і послугами (у поточних цінах) становили у 2005 р. – 446,6 млрд, у 2008 р. – 562,6 млрд, у 2009 р. – 475,6 млрд, у 2010 р. – 551,6 млрд, 2011 р. – 617 млрд, у 2012 р. – 635,5 млрд, у 2013 р. – 636,4 млрд, у 2014 р. – 663,3 млрд, у 2015 р. – 673,7 млрд, у 2016 р. – 702 млрд євро.

ІСТОРИЧНІ ЗВ'ЯЗКИ БЕЛЬГІЇ З УКРАЇНОЮ ДО 1991 р.

Перші контакти між українськими і бельгійськими землями сягають часів Середньовіччя. Зокрема, зберігся лист радників і громади міста Володимира до радників та громади міста Штральзунда від 03.05.1324 р. з приводу перехоплення штральзундцями із судна, що зазнало аварії, сувоїв сукна з Фландрії. У Левенському університеті навчався польсько-український шляхтич Станіслав Данилович (бл. 1609–1636).

У 1844, 1846 та 1847 рр. серед відвідувачів бельгійського морського курорту Остенде був письменник Микола Гоголь. Деякий час у середині XIX ст. у Бельгії мешкала з родиною письменниця Марко Вовчок. У 1858 р. Бельгію відвідали київський губернатор Іван Фундуклей та проректор Київського університету Св. Володимира Василь Незабитовський.

Бельгійці також цікавилися Україною. Відомий французько-бельгійський географ Жан-Жак Елізе Реклю у п'ятому томі «Нової універсальної географії світу» (1880) багато місця присвятив Україні, виокремивши її як самостійну географічну одиницю. При цьому він, серед іншого, спирався на твори М. Драгоманова, з яким товаришував.

Бельгійське Консульство з 1860-х рр. існувало у Миколаєві, з 1892 р. – в Одесі, до 1917 р. – у Києві.

Бельгійський капітал брав активну участь у створенні спільних підприємств у південній частині сучасної України. Загалом у другій половині XIX ст. бельгійці інвестували в підприємства на території України 155 млн крб, що складало близько 80% усіх бельгійських капіталів, вкладених у Російську імперію. Бельгійці, зокрема, заснували: у 1885 р. Південноросійське Дніпровське металургійне товариство (зараз – «Дніпровський металургійний завод»); у 1889 р. – Трубопрокатний завод «Шодуар-А» (зараз – «Дніпровський трубний завод»); у 1899 р. – Нижньодніпровський залізобудівний завод «Шодуар-Б» (зараз – «Дніпропетровський металургійний комбінат»); у 1914 р. – Чавуноливарний завод «Шодуар-С» (зараз – «Дніпротяжмаш»); у 1895–1896 рр. – Чорноморський механічний і котельний завод; 1895–1897 рр. – Анонімне товариство корабельних верфей, майстерень і ливарень у м. Миколаєві (з 1908 суднобудівний завод «Наваль», зараз – «Чорноморський суднобудівний завод») та ін.

Зростання числа українців у Бельгії пов'язане з їх трудовою еміграцією з Російської та Австро-Угорської імперій до Америки наприкінці XIX ст. через порт Антверпен. З розширенням видобутку вугілля приблизно з 1905–1906 рр. починається вплив до Бельгії українців-заробітчан з Австро-Угорщини. Українці працювали у копальнях Ресе, Маріємон, Пірон, Морлянец та ін. Вихідці з Галичини організували у Бельгії Руську безсторонню громаду (Cercle Neutre Ruthene) з центром у Льєжі. Товариство об'єднувало українських робітників і студентів. Великий вплив на галичан мав бельгійський чернечий чин Редемптористів, у якому згодом утворилася й українська гілка.

З початком Першої світової війни окремі українські емігранти з Росії та Австро-Угорщини пішли добровольцями у бельгійське військо. В основному, це були студенти з Антверпена та Льєжа. Влітку 1918 р. бельгійські консульства працювали у Києві, Одесі, Бердянську та Катеринославі.

Надзвичайна дипломатична місія УНР у Голландії та Бельгії на чолі з А. Яковлівим була заснована 06.01.1919 р. У березні 1920 р. А. Яковліва прийняв міністр закордонних справ Бельгії П. Л. Іманс, визнавши українську місію як неофіційне представництво УНР у Бельгії, проте в офіційному визнанні незалежності УНР бельгійський уряд відмовив. У квітні 1920 р. місія була розділена на два представництва, бельгійське очолив сам А. Яковлів. Місія діяла до 01.08.1922 р. Також дипломатичну місію УНР, що діяла при Ватикані, з серпня 1919 р. до квітня 1920 р., очолював бельгієць Франс Ксаверій Бонн (1882–1941).

У міжвоєнний період активно діяли українські громади у Льєжі, Левені і Генті. Чергову значну хвилю української еміграції до Бельгії спричинили події Другої світової війни, внаслідок якої у повоєнний час в таборах для переміщених осіб на теренах Бельгії опинилось близько 30 тис. українців. Переважно вони влаштувалися працювати на вугільних копальнях Шарлеруа і Льєжа. У 1949 р. Український допоміжний комітет у Бельгії, що допомагав новоприбулим отримати роботу та житло, налічував 3,4 тис. членів.

При Левенському католицькому університеті аналогічну функцію виконував Український студентський дім. Найвідомішим серед випускників університету є правник-міжнародник та історик, багаторічний радник Європейського Співтовариства у Брюсселі та редактор журналу «Studio diplomatica» Роман Якемчук. Також в округах Лімбург, Льєж, Ено і Борінаж виникли осередки ОУН.

Щоб інформувати бельгійців про українські справи, один із керівників УДК поет Карло Мулькевич (1904–1995) у 1948–1950 рр. редагував пресовий бюлетень «Голос України» французькою і фламандською мовами. Він же разом із Дмитром Штикалом (1909–1963) організували в Арденнах підпільну радіостанцію, що транслювала програми на СРСР із жовтня 1950 р. до 05.02.1951 р.

Значний вплив на життя бельгійських українців справляли інституції Української Греко-католицької та Православної церков, священники яких підтримували роботу Спільни української молоді й організацію літніх таборів для українських дітей – Дитячу оселю.

Широкого розголосу набула маніфестація, організована бельгійськими українцями з нагоди відзначення 20-х роковин Голодомору в Україні у 1932–1933 рр., що відбулася у місті Льєж 08.11.1953 р. У цьому ж році бельгійська громадськість заговорила про Україну ще й тому, що з таборів ГУЛАГу повернувся бельгієць Альберт Газенбрук (1915–1979), який у 1943–1945 рр. був диктором на радіостанції УПА «Самостійна Україна» («Афродіта»), вів програми французькою та англійською мовами. 2010 р. Указом Президента України В. Ющенка посмертно нагороджений орден «За заслуги І ступеня».

У 1949–1950 рр. українці, які працювали у Бельгії, почали виїжджати до Канади і США. Проблемами українських шахтарів, які переїжджали з Бельгії до Канади, опікувався принц-спадкоємець Бодуен.

УКРАЇНСЬКО-БЕЛЬГІЙСЬКІ ВІДНОСИНИ З 1991 р.

Королівство Бельгія визнало Україну 31.12.1991 р. Дипломатичні відносини встановлено 10.03.1992 р. Першим послом Королівства Бельгія в Україні була призначена 1992 р. Інгеборг Крістофферсен, першим

послом України в Королівстві Бельгія став з 1992 р. Володимир Василенко.

У 1997 р. Україна і Бельгія підписали міждержавний Договір про взаєморозуміння та співробітництво. Загалом договірно-правова база двосторонньої співпраці станом на 2015 р. налічує понад 20 міжурядових та міжрегіональних угод.

Політичний діалог на найвищому рівні було започатковано робочим візитом президента України Л. Кравчука до Бельгії 07–08.07.1992 р. Під час перебування в Брюсселі у червні 1995 р. президент України Л. Кучма мав зустріч із королем бельгійців Альбертом II.

Перший в історії двосторонніх відносин офіційний візит глави української держави до Бельгії здійснив 15–16.10.2009 р. президент України В. Ющенко. У рамках візиту відбулися особистий прийом українського президента королем бельгійців Альбертом II, а також зустрічі з главою уряду Бельгії Г. Ван Ромпеєм. Під час візиту було підписано Меморандум про співробітництво між ДП «Одеський морський торговий порт» та портом Антверпен.

Вперше Україну прем'єр-міністр Бельгії Ж. Л. Дегане відвідав у 1997 р. У ході офіційного візиту в Україну прем'єр-міністра Бельгії І. Летерма 31.10.2008 р. відбулася його зустріч з президентом України В. Ющенком. У 2010 р. Україну з візитом відвідав кронпринц Філіп (з 2013 р. – король).

Глави українського уряду відвідували Бельгію з візитами у 1995, 2000, 2002, 2005, 2006, 2008 (двічі), 2009, 2010 рр.

За даними Держстату України, обсяги двосторонньої торгівлі (товарами та послугами) у 2005 р. склали 555 млн дол. США (експорт – 213 млн, імпорт – 342 млн), у 2010 р. – 1 млрд 248 млн, у 2011 р. – 1 млрд 448 млн, у 2012 р. – 1 млрд 562 млн, у 2013 р. – 1 млрд 504 млн. З часу початку російської агресії

щодо України пішов відчутний спад у торгівлі: у 2014 р. – 1 млрд 110 млн, у 2015 р. – 765 млн, у 2016 р. – 827 млн євро (експорт – 310,7 млн, імпорт – 516,8 млн).

За даними Держстату, прямі інвестиції з Бельгії в Україну, станом на 01.10.2016 р. становлять 116,4 млн дол. США.

Яскравим прикладом успішної діяльності бельгійських підприємств в Україні є засноване 1990 р. спільне бельгійсько-українське підприємство «Ватра-Шредер», що має завод з виробництва освітлювальних приладів у м. Тернопіль. Підприємство заснували світовий лідер у зовнішньому освітленні фірма «Schreder» та НВО «Ватра».

«Сан-ІнБев Україна», дочірня компанія «Anheuser-Busch InBev» є лідером на українському пивному ринку з 2000 р. В Україні компанія об'єднує Чернігівський пивкомбінат «Десна», Пивзавод «Рогань» (Харків) та Миколаївський пивзавод «Янтар». Компанія «Bosal Group of Belgium», створила у 2006 р СП із Запорізьким автомобілебудівним заводом з виробництва автомобільних вихлопних систем. З 2000 р. працює логістична компанія «Ahlers Україна».

У 2016 р. «Укртрансгаз» і французько-бельгійська компанія «Engie» та її дочірня компанія в Україні «Енжі Енержі Менеджмент Юкрейн» підписали договори на транспортування та зберігання природного газу. З 01.01.2017 р. це підприємство першим серед великих європейських енергетичних компаній розпочало імпорт блакитного палива в Україну.

Один із провідних світових виробників інтегральних мікросхем та датчиків для автомобільної електроніки бельгійська ІТ-компанія «Melexis» з 2000 р. має дочірнє підприємство «Мелексіс-Україна», здійснює наукову співпрацю з КПІ та НАУ, надає місця практики для українських студентів. 2006 р. у Харкові було

створено компанію з бельгійськими інвестиціями ВАТ «Перипротект», яка займається монтажем систем охорони виробничих площ. З 2000 р. у Києві працює бельгійська компанія «Квадрокс», яка виробляє системи відеоспостереження та програмне забезпечення до них. Загалом, станом на початок 2016 р. в Україні діяло близько 120 підприємств з бельгійськими інвестиціями.

Співробітництво з регіонами і спільнотами Бельгії посідає важливе місце у двосторонніх відносинах. Так, у 2009 р. були укладені угоди між КМДА та урядом Регіону Брюссель-Столиця в галузі громадського транспорту, охорони довкілля та місцевого самоврядування. У 2005 та 2009 рр. уклались Угоди про співробітництво між Полтавською обл. та провінцією Ено в галузі економіки, охорони здоров'я та довкілля. В 2008 р. у провінції Ено була відкрита перша в Бельгії станція з очистки стічних вод за енергоресурсоощадною технологією «Біософ», автором якої є професор Кременчуцького державного політехнічного університету В. Артамонов.

Починаючи з 2005 р., урядом Фламандського регіону Бельгії на щорічній основі виділяється фінансова допомога в сумі 350 тис. євро (з 2009 р. її збільшено до 450 тис. євро) на реалізацію двосторонніх проектів з Україною.

Протягом 2004–2016 рр. у Бельгії відбулися виступи ряду провідних музичних колективів України – Національного симфонічного оркестру України, Київського камерного оркестру, оркестру Штабу південного оперативного командування Збройних Сил України, камерного оркестру «Київські солісти», хорової капели «Орея», ансамблів «Любисток» та «Оберег», камерного хору «Київ», капели бандуристок «Дзвінга», рок-гурту «Гайдамаки».

Встановлені прямі зв'язки між університетами України та Бельгії, зокрема, між Київським національним університетом ім. Т. Шевченка та Антверпенським університетом, Українським національним аграрним університетом та Гентським університетом, Полтавським національним технічним університетом та Технічним університетом м. Монс, Полтавською державною аграрною академією та аграрними університетськими факультетами у м. Монс і Шарлеруа та ін.

На території Бельгії встановлені пам'ятники та пам'ятні знаки, пов'язані з Україною: жертвам Голодомору 1932–1933 рр.; до 1000-ліття Хрещення України-Руси (Генк, провінція Льеж), І. Франку та героям, загиблим за свободу України (Стер-Франкоршан, провінція Льеж); меморіальна дошка на будинку у комуні Іксель (м. Брюссель), в якому діяла Надзвичайна дипломатична місія УНР у Бельгії та Нідерландах.

ОБ'ЄКТИ КУЛЬТУРНО-ЦИВІЛІЗАЦІЙНОЇ СПАДЩИНИ

До Списку об'єктів Світової спадщини ЮНЕСКО у Бельгії протягом 1998–2015 рр. були внесені: фламандські бегінажі – будівлі XIII ст. у 12 містах Бельгії, в яких жили напівчернечі жіночі спільноти бегінок; чотири суднопідіймачі на Центральному каналі та біля Ля-Люв'єрі Ле-Рель, що є єдиними в світі суднопідіймачами кінця XIX – початку XX ст., що збереглися у первісному вигляді і підтримуються у робочому стані; площа Гран-Плас в Брюсселі з Будинком короля, Брюссельською ратушею та будинками гільдій (XIII–XVIII ст.); дзвіниці-беффруа – вежі 33 міських ратуш Бельгії, що будувалися в XI–XVII ст.; історичний центр м. Брюгге; міські особняки архітектора Віктора Орта: Готель-Тассель, Готель-Сольве, Готель-ван-Етвельде та Музей Орта (Брюс-

сель, XIX ст.); неолітичні каменярні в районі Сп'єнн в околицях м. Монс; збудований в XII–XIII ст. кафедральний собор Нотр-Дам у місті Турне; музейний комплекс видавництва і друкарні Плантена-Моретуса, що діяли в м. Антверпен наприкінці XVI ст.; палац Стокле в Брюсселі (1905–1911); розташовані у провінціях Льеж та Ено чотири основні копальні Валлонії (збудовані у XIX ст., експлуатувалися до 1980-х рр.); розташований в Антверпені «будинок Гієт» архітектора Ле Корбюзьє (1926 р.).

До видатних об'єктів культурної спадщини Бельгії також належать: готичні кафедральний собор святих Михайла і Гудули в Брюсселі (XIII–XV ст.), собор Антверпенської Богоматері (1352–1521), собори Спасителя та Богоматері в Брюгге (XIII–XVI ст.), собор Святого Румольда у Мехелені (1217–1312), відомий своїм карильйоном, що дав початок виразу «малиновий дзвін»; ратуша, Ганзейський будинок, будинок Рубенса (1561–1565) та Королівський палац (1743–1745) в Антверпені; забудова площі Сен-Мішель в Брюсселі, нині Пляс-де-Мартір (1772–1775).

До об'єктів світової документальної спадщини «Пам'ять світу» у 2001–2009 рр. ЮНЕСКО включила: ділові архіви видавництва «Officina Plantiniana» (1555–1866) в Антверпені; архіви «Insolvente Boedelskamer» (понад 150 збанкрутих торговельних компаній та комерсантів XVI–XVIII ст.), що зберігаються у Муніципальних архівах м. Антверпен.

До шедеврів нематеріальної культурної спадщини людства ЮНЕСКО в Бельгії внесено: карнавал у м. Бенш; процесії у Бельгії та Франції за участю гігантських ляльок; процесію Святого Серця в Брюгге; карнавал у м. Алст; соколине полювання (спільно з іншими країнами); Гаутем ярмарок – щорічний зимовий ярмарок і ринок худоби у Сінт-Лівенс-Гаутем (Східна Фландрія); Кракелінген

і Тоннекенсбранд – свято хліба й вогню, що відзначається наприкінці зими у м. Герардсберген; кінний промисел креветок в Остдюнкерку – щонайменше п'ятисотрічна традиція лову креветок рибалками, які сидять на спинах коней, в мілких прибережних водах біля берегів бельгійської місцевості Остдюнкер-

ку; бельгійська культура пива (пиво при цьому розглядається не лише як алкогольний напій, але й як засіб приготування їжі, зокрема, пивного промитого сиру, а також покращення її смакових якостей).

До Списку не потрапили всесвітньовідомі фламандське мереживо та льєзькі вафлі.

Електронні джерела:

Сайт королівської родини: <https://www.monarchie.be>

Сайт уряду Бельгії: <http://www.federale-regierung.be/de>

Сайт Федерального парламенту Бельгії: <http://www.dekamer.be>

Сайт регіону Валлонії: <http://www.wallonie.be>

Сайт регіону Фландрії: <http://www.flandern.be>

Сайт регіону Брюсселя: <http://www.bruxelles.irisnet.be>

Сайт Франкомовної спільноти Бельгії <http://www.federation-wallonie-bruxelles.be>

Сайт Статистика Бельгії: <http://statbel.fgov.be>

Посольство України в Королівстві Бельгія: 30–32, Av. A. Lancaster, B-1180 Bruxelles, Belgique; <http://belgium.mfa.gov.ua>

Посольство Королівства Бельгія в Україні: 01042, Київ, вул. Миколи Раєвського, 4Б; <http://ukraine.diplomatie.belgium.be>

Література:

Сухий О. М. Історія Бельгії: навчальний посібник. – Львів, 2005. – 260 с.

Arblaster P.A History of the Low Countries. – New York, 2012. – 344 p.

Koll J. Belgien. Geschichte – Politik – Kultur – Wirtschaft. – Münster, 2007. – 351 p.

Шатохина-Мордвинцева Г. А. Нідерланды с древнейших времён до конца XVI в. – М., 2004. – 251 с.

Пиррен А. Средневековые города Бельгии. – СПб., 2001. – 512 с.

Тавшунський О. М. Бельгія та колоніальний поділ Африки (1876–1918 рр.): автореф. дис. ... канд. іст. наук. – Х., 2010. – 16 с.

Двухполовинная Бельгия // Государства Альпийского региона и страны Бенилюкс в меняющейся Европе / под ред. В. Я. Швейцера. – М., 2009. – С. 255–374.

Мишляев Т. Ю. Чинники трансформації політичної системи Бельгії: автореф. дис. ... канд. політ. наук. – Чернівці, 2015. – 20 с.

Попенко Я. В. Діяльність дипломатичного представництва Директорії УНР у Бельгії та Нідерландах у 1919–1921 роках // Наукові праці історичного факультету Запорізького державного університету. – 2005. – Вип. XIX. – С. 188–197.

Бершеда Є. Українсько-бельгійські відносини: не підбиваючи підсумки... // Зовнішні справи. – 2010. – №11. – С. 43–45.

Ювілейний альманах. 1945–2005: в 60-ліття Українського Допомогового Комітету й організованого українського громадського життя в Бельгії / Товариство Українців у Бельгії. – Л.; К.; Брюссель, 2009. – 607 с.

Р. А. Кривонос